

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

РИБАК ІВАННА ІВАНІВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
біофізичної хімії, фізики і
педагогіки,
канд. хім. наук, доцент
_____ Ю. О. Лесишина
« ____ » _____ 20__ р.

**УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ
ОБМЕЖЕНЬ**

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:

І. М. Зарішняк, доцент кафедри
біофізичної хімії, фізики і педагогіки,
канд. пед. наук, доцент

(підпис)

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2021

АНОТАЦІЯ

Рибак І.І. Управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантинних обмежень. Спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки», Освітня програма «Управління навчальним закладом у сфері освіти та виробничого навчання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2021.

У магістерській роботі опрацьовано теоретичні аспекти управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти. Здійснено ретроспективний аналіз виникнення та розвитку поняття «дистанційне навчання». Розкрито сутність поняття «управління організацією дистанційним навчанням» у закладах вищої освіти. Обґрунтовано принципи здійснення дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах невизначеності.

Визначено стан процесу управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантинних обмежень. Обґрунтовано організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах пандемії.

Особливу увагу приділено розробці рекомендацій, що допоможуть підвищити ефективність управління організацією дистанційним навчанням в умовах карантинних обмежень.

Ключові слова: управління, функції управління, дистанційне навчання, кореспондентське навчання, заклад вищої освіти, інформаційні технології, пандемія, карантинні обмеження.

Табл. 4. Рис. 55. Бібліограф.: 54 найм.

Rybak I. Management of the organization of the remote control at the pledges of great knowledge in the minds of the quarantine people. Specialty 011 "Educational, pedagogical sciences", Educational program "Management of the primary mortgage in the field of education and training". Donetsk National University named after Vasyl Stus, Vinnytsia, 2021.

In the master's thesis the theoretical aspects of management of the organization of distance learning in higher education institutions are worked out. There is a retrospective analysis of the diagnosis and the development of the understanding "distance now". Disclosed the understanding of the "management of the organization of remote communications" at the pledges of great education. The principles of distance learning in higher education institutions in conditions of uncertainty are substantiated.

Designated to the process of managing the organization of remote control at the pledges of more knowledge in the minds of quarantine people. Organizational-pedagogical mind and management of the organization of remote knowledge have been established at the pledges of great knowledge in the minds of the pandemic.

Special respect was given to the development of recommendations, how to help improve the effectiveness of the management of the organization of remote control in the minds of quarantine patients.

Key words: management, management functions, remote monitoring, correspondence learning, pledging new knowledge, information technology, pandemic, quarantine.

Tab. 4. Fig. 55. Bibliography .: 54 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	9
1.1 Ретроспективний аналіз виникнення та розвитку дистанційного навчання	9
1.2 Сутність поняття «управління організацією дистанційного навчання» у закладах вищої освіти	16
1.3 Принципи здійснення дистанційного навчанням в умовах пандемії	28
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ	35
2.1 Вивчення стану процесу управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантину	35
2.2 Організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантину	67
Висновки до розділу 2	76
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У зв'язку з всесвітньою пандемією навчання у закладах вищої освіти (далі ЗВО) зазнало чимось суттєвих змін. На початку карантину, а саме, навесні 2021 року усі заклади освіти перейшли на дистанційне навчання, яке стало черговим випробуванням для кожного члена освітнього процесу. Перед адміністрацією, викладачами та студентами виникла ціла низка проблем, які потребували швидкої адаптації та чималих зусиль. Дана проблема є відкритою сьогодні й потребує удосконалення та певних змін.

Проблему організації ефективності здійснення дистанційного навчання досліджувала значна кількість вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, А. Андрєєв, К. Верішко, Я. Ваграменко, Є. Долинський, М. Загірняк, В. Кухаренко, В. Осадчий, О. Рибалко та ін. Останніми роками відбувається розширення напрямів досліджень щодо організації дистанційного навчання. Значне місце сьогодні займають питання управління організацією дистанційним навчанням у закладах вищої освіти в умовах пандемії, методи й способи впровадження та ефективність його здійснення на практиці. За останнє десятиліття дослідження науковців присвячені окремим питанням розробки й аналізу інформаційних ресурсів для здійснення дистанційного навчання та умови їх впровадження в систему освіти. Ми прослідкували, що деякі автори дослідили технології впровадження дистанційного навчання та їх адаптацію у закладах вищої освіти. Концепт дистанційного навчання пов'язують насамперед з появою нових інформаційно-комунікаційних технологій.

Науковці, які зазначені вище, внесли значні теоретичні та практичні здобутки щодо вирішення проблеми організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти, проте вона не втратила своєї актуальності, скажімо, в умовах пандемії вона зайшла на новий виток, зокрема щодо питання управління організацією такого навчання у закладах вищої освіти в умовах

карантинних обмежень, про що свідчать суперечності між необхідністю впровадження режиму віддаленого навчання під час карантину та відсутністю організаційно-педагогічних умов управління організацією такого навчання у закладах вищої освіти; між об'єктивною потребою переходу до дистанційного навчання та недостатнім рівнем готовності закладів вищої освіти до його впровадження.

Тож актуальність означеної проблеми, недостатня розробленість і виявлені суперечності зумовили вибір теми кваліфікаційного (магістерського) дослідження **«Управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантинних обмежень»**.

Об'єкт дослідження: організація дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантинних обмежень.

Предмет дослідження: організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантинних обмежень.

Мета – теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантинних обмежень.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання**:

- 1) Здійснити ретроспективний аналіз виникнення та розвитку дистанційного навчання;
- 2) Розкрити сутність поняття «управління організацією дистанційним навчанням» у закладах вищої освіти;
- 3) Проаналізувати принципи здійснення дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах пандемії;
- 4) Визначити стан процесу управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантинних обмежень;
- 5) Обґрунтувати організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантинних обмежень.

Методи дослідження: 1) *теоретичні*: теоретичний аналіз наукових джерел – для вивчення ретроспективи виникнення та розвитку дистанційного навчання; метод аналізу – для дослідження складових частин дистанційного навчання в зарубіжних країнах; метод класифікацій – для визначення організаційно-педагогічних умов управління організацією дистанційним навчанням в умовах карантинних обмежень; 2) *емпіричні* – опитування (анкетування) учасників освітнього процесу стосовно ефективності здійснення дистанційного навчання; середнє арифметичне – для обрахунку результатів анкетування, графічний аналіз – задля візуалізації інформації з наукових джерел та висвітлення результатів опитування.

Наукова новизна дослідження *вперше* науково обґрунтовано організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантинних обмежень; *уточнено* сутність поняття «управління організацією дистанційного навчання»; *удосконалено* теоретичні аспекти управління організацією дистанційного навчання у ЗВО.

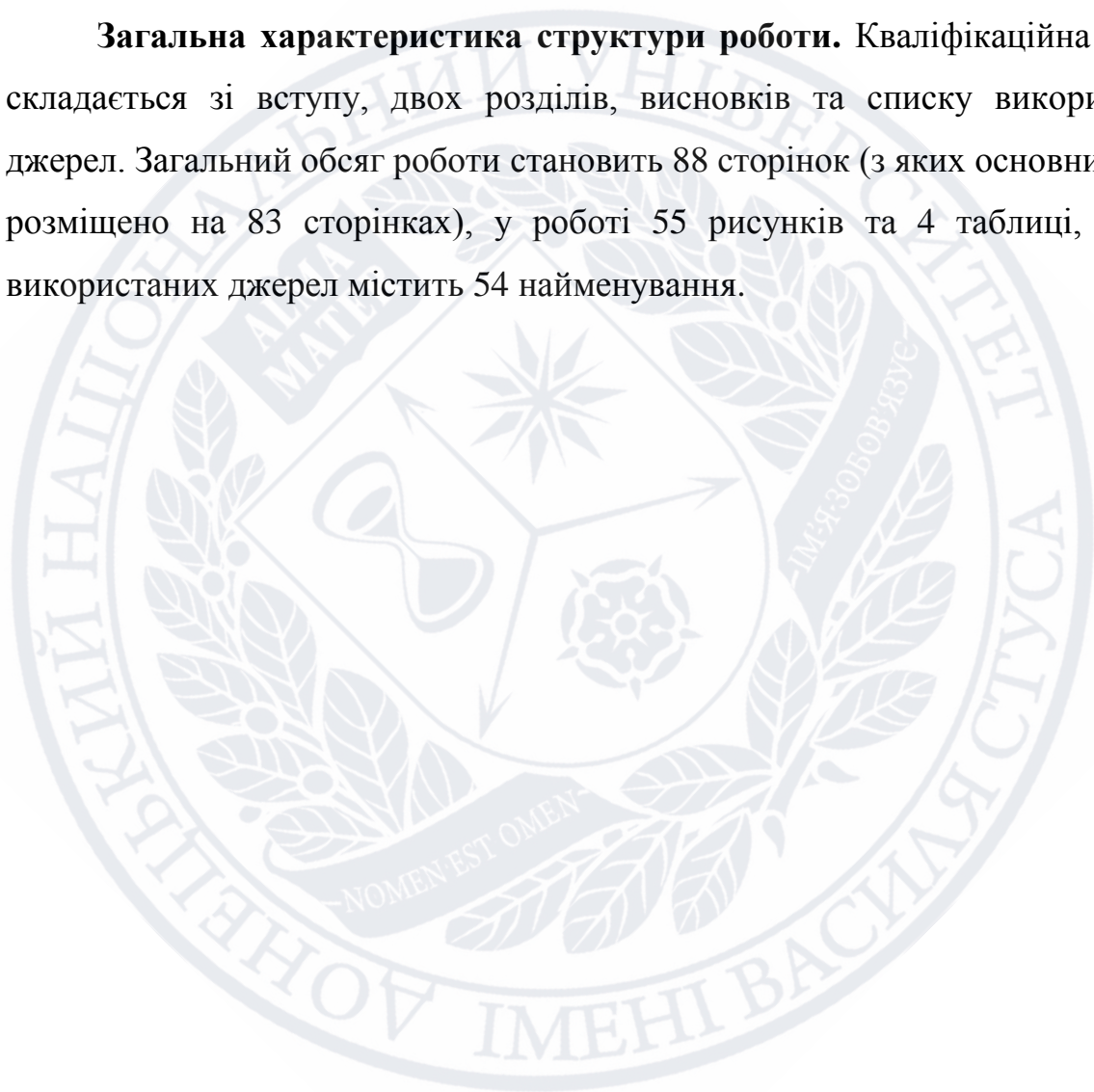
Практичне значення отриманих результатів полягає у створенні практичних рекомендацій для студентів, викладачів і керівників, що дозволить оптимізувати процес навчання у закладах вищої освіти за умов невизначеності. Також можна використати систематизовані теоретичні положення під час підготовки навчальних посібників, розробки положень про організацію дистанційної освіти, під час навчання та у практичній роботі керівників закладів освіти, а результати констатувального експерименту – у підготовці наукових публікацій з проблеми управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти під час карантинних обмежень.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на регіональній науковій конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2019-2020 рр. (Вінниця, 2021 р.), II заочній Всеукраїнській

науково-практичній конференції «Розвиток освіти і науки: проблеми, теорія, досвід і перспективи» (Вінниця, 21 травня 2021 р.).

Публікації. Зміст і основні результати дослідження відображено у двох одноосібних публікаціях, а саме, у матеріалах тез доповідей наукових конференцій [1; 2] і у статті у співавторстві у «Віснику Хмельницького національного університету» [3].

Загальна характеристика структури роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 88 сторінок (з яких основний зміст розміщено на 83 сторінках), у роботі 55 рисунків та 4 таблиці, список використаних джерел містить 54 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1 Ретроспективний аналіз виникнення та розвитку дистанційного навчання

Дистанційна освіта – це можливість навчатись віддалено від навчального закладу та у будь-який зручний час [4].

Свій тернистий шлях форма такого навчання прокладає ще з XIX ст., коли Ісаак Пітман запропонував здійснювати навчання через поштовий зв'язок. Це була своєрідна заочна форма навчання: студенти отримували поштою свої навчальні матеріали, здійснювали листування з педагогами, а підтверджували рівень своїх знань у вигляді наукових робіт, статей тощо [4].

Наступний етап віддаленого навчання можна вважати в період наявності телеграфу та телефону, хоча достовірні факти відсутні.

Паралельно активно розвивається «кореспондентське навчання», саме цей термін згодом переросте у «дистанційне навчання», коли з'являється радіо та телебачення. Аудиторія навчання завдяки цьому зростає у сотні разів. Стають популярними аудіо- та відео- уроки по телебаченню та радіо. Хоча існував один недолік – це відсутність зворотного зв'язку у реальному часі.

У кінці XX ст. відкривається перший у світі університет дистанційної освіти. Така подія сталась у Великій Британії, згодом Південній Африці, Німеччині, Іспанії, США і т. д. [4].

З появою Інтернету у XXI ст. віддалене навчання поширюється все швидше та якісніше, надає більше можливостей та сприяє професійному розвитку особистості.

Впровадження та використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій є важливим під час модернізації та розвитку дистанційної освіти.

Такими питаннями займалось чимало науковців, зокрема: А. Андрєєв, К. Верішко, Я. Ваграменко, Є. Долинський, М. Загірняк, В. Кухаренко, В. Осадчий, О. Рибалко та інші.

Отже, *дистанційне навчання* – сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає (викладачів, визначних постатей у певних галузях науки, політиків), до тих, хто навчається (студентів чи слухачів) [4].

Крім цього, існують й інші визначення поняття «дистанційна освіта» (табл. 1.1):

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «дистанційне навчання»

Автор	Визначення
Роберт І. В. [5]	процес передачі знань, формування вмінь і навичок під час інтерактивної взаємодії як між викладачем і студентом, так і між ними та інтерактивним джерелом інформаційного ресурсу, який відображає всі властиві навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання), здійснюване в умовах реалізації засобів інформаційно-комунікаційних технологій;
Долинський Є. В. [6]	форма здобуття освіти, поряд з очною та заочною, за якої в освітньому процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні засоби, а також форми навчання, засновані на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях;
Федорук П. І. [7]	нова організація навчального процесу, а застосування систем дистанційного навчання та практичне впровадження програмних засобів дозволяє зберегти якість традиційних технологій передачі знань і, в окремих випадках, за рахунок використання адаптаційних алгоритмів забезпечити помітне підвищення результатів навчання студентів;

Продовження таблиці 1.1

Шаран Р. В. [8]	самостійна педагогічна технологія, основою якої є самостійна робота студентів (керована, дидактично забезпечена та контрольована); із застосуванням у навчанні сучасних комп'ютерів, інформаційних технологій, телекомунікаційних мереж, засобів зв'язку;
Кухаренко В. М. [9, 10]	1) сукупність інформаційних технологій, які забезпечують надання студентів основного обсягу матеріалу, інтерактивну взаємодію студентів та викладачів у процесі навчання; можливість самостійної роботи для засвоєння матеріалу, оцінку знань і навичок студентів у процесі навчання; 2) набуття знань і вмінь шляхом інформатизації та навчання з використанням усіх технологій, а також інші форми навчання на відстані;
Хуторський О. В. [5]	навчання, при якому віддалені один від одного суб'єкти навчання здійснюють освітній процес за допомогою засобів телекомунікацій;
Андрєєв О. О. [5]	цілеспрямований, організований процес інтерактивної взаємодії суб'єктів та об'єктів навчання між собою та з засобами навчання, причому процес навчання індиферентний до їх просторового розташування та проходить у специфічній педагогічній системі;
Гончаренко С. У. [11]	форма навчання, коли спілкування між викладачем і студентом або вчителем і учнем відбувається за допомогою листування, комп'ютерних мереж, кабельного та супутникового телебачення, телефону чи факсу тощо;

Продовження таблиці 1.1

Кузьмінський А. І. [12]	це сукупність інформаційних технологій, що забезпечують доставку студентів основного обсягу навчального матеріалу; інтерактивну взаємодію студентів та викладачів у процесі навчання; надання студентам можливості самостійної роботи із засвоєння навчального матеріалу; а також оцінювання їхніх знань та умінь у процесі навчання;
Полат Е., Бухаркина М. [13]	навчання, при якому всі або більша частина навчальних процедур здійснюються із застосуванням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій при територіальній роз'єднаності викладача і студентів;
Наказ МОН України [14]	індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається, в основному, за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Зміст поняття «дистанційне навчання» має тісний зв'язок з іншими сполученими поняттями, наприклад: відкрита освіта, онлайн-освіта, онлайн-навчання, електронна педагогіка (Е-педагогіка), електронне навчання (E-learning), мережеве навчання, Інтернет-освіта, Інтернет-навчання, електронне-дистанційне навчання, електронна дистанційна освіта, електронне інформаційно-освітнє середовище, віртуальне освітнє середовище, віртуальне навчання, гібридне навчання, змішане навчання, надзвичайне віддалене навчання, дистанційні освітні технології, офлайн-навчання. Всі ці поняття пов'язані між собою та доповнюють одне одного, тому важко у такому різноманітті орієнтуватись. Але їх не можна ототожнювати, так чи інакше вони роблять акцент на конкретному аспекті організації процесу навчання [15].

В Україні форма дистанційного навчання керується Положенням про дистанційне навчання, яке затверджене наказом від 25.04.2013 №466. Відповідно до цього положення *метою дистанційного навчання* є надання освітніх послуг за допомогою новітніх інформаційних технологій. Запровадження такого навчання у ЗВО можливе лише за погодженням МОН України [14]. Окрім цього, нормативно-правовим підґрунтям дистанційного навчання в Україні також є такі державні документи:

- Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. (дистанційне навчання виокремлено як окрему форму навчання);
- Принципи та ідеї розвитку дистанційної освіти в Україні, затверджено Постановою МОН України від 20.12.2000 р. (дистанційна освіта як повноцінна форма навчання, яку реалізовано за допомогою технологій дистанційного навчання).

Головне завдання дистанційного навчання – забезпечення громадянам можливості навчатись та здійснювати навчання незалежно від соціального статусу, статі, раси, місця проживання тощо [14].

Н. В. Ключникова й Т. В. Коханська у своїх працях акцентують увагу на тому, що ефективність здійснення дистанційного навчання започатковано на тому, що «ті кого навчають, самі відчують необхідність подальшого навчання, а не піддаються тиску збоку» [16, с. 133].

Реалізувати дистанційне навчання можна шляхом:

- застосування методів та принципів дистанційного навчання як окремої форми надання освітніх послуг;
- забезпечення різних форм навчання за допомогою технологій дистанційного навчання [14].

Технологія дистанційного навчання – це сукупність методів і засобів здійснення навчального процесу на відстані за умов використання новітніх інформаційних та телекомунікаційних технологій. Нині існують такі технології: кейс-технологія, ТВ-технологія, мережна-технологія, тьюторіал.

Кейс-технологія. Сутність даної технології полягає у використанні конкретних ситуацій, історій, текстів тощо, які потім використовуються для спільного обговорення та вироблення певних рішень (висновків). Її головна цінність відображається у навчальній, аналітичній та виховній діяльності [17].

ТВ-технологія базується на використанні системи телебачення для передавання слухачам навчальних та консультаційних матеріалів [17].

Мережна-технологія – це інтерактивна взаємодія слухачів з викладачем за допомогою мереж телекомунікацій [17].

Одним із основних компонентів дистанційного навчання є *тьюторіал*. У такій технології використовується комплекс методів та підходів до здійснення навчання. Вперше таку технологію було використано у Великобританії у система дистанційного освіти Відкритим університетом (Open University of Great Britain) [17].

Впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес важливе та неабияк спрямоване на глибше розуміння навчального матеріалу. ІКТ формують в особистості нові компетенції (комунікативні, інформаційні, самоосвіти), які допомагають швидше пристосуватись до нового інформаційного простору. Крім того можуть виконують виховну функцію – сприяють формуванню нових якостей особистості: самовдосконалення, відповідальність, грамотність, творчість, самостійність тощо.

Забезпечення та здійснення організації дистанційної форми навчання має ряд особливостей (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Особливі форми здійснення дистанційного навчання [14]

Особливість	Форма здійснення
Види навчального процесу	Навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка, професійно-практична підготовка, самостійні робота, контрольна заходи.

Продовження таблиці 1.2

Види навчальних занять при дистанційній освіті	Традиційній лекції, семінари, практична та лабораторні заняття, консультації у online режимі тощо.
Системотехнічне забезпечення дистанційного навчання	Апаратні засоби, спеціальне та загальне програмне забезпечення (ПЗ), мультимедійні матеріали, електронні кабінети та бібліотеки тощо.

До процесу впровадження дистанційного навчання варто й потрібно відноситись уважно та ретельно. Це відповідальний та відносно творчий процес й до його сукупності можна віднести такі засоби (рис. 1.1).

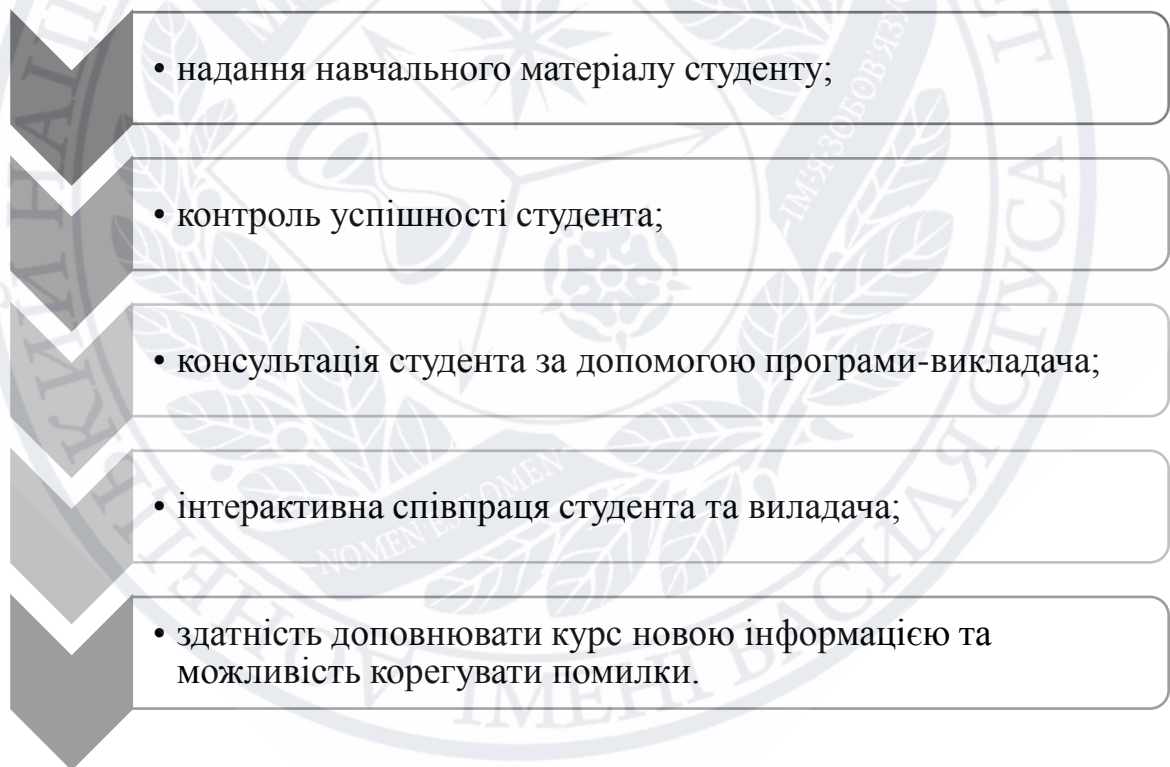

Рис. 1.1. Засоби дистанційного навчання [18]

Всі ці засоби є невід'ємною частиною при впровадженні дистанційного навчання у ЗВО. Якщо знехтувати хоча б одним, то система не буде працювати налагоджено та якісно.

Крім цього, можна виділити такі режими дистанційного навчання:

- синхронний – студенти (учні) та викладачі працюють в реальному часі над матеріалом та взаємодіють одне з одним;
- асинхронний – студенти (учні) мають конкретний план та матеріал над яким працюють у зручний для них час, при цьому мають певний дедлайн.

1.2 Сутність поняття «управління організацією дистанційного навчання» у закладах вищої освіти

Поняття «управління» зустрічається абсолютно у всіх сферах навколишнього середовища у якому перебуває людина. Дослідники розглядають господарське, технічне, державне, ідеологічне та інші різновиди управління. Протягом всієї історії розвитку суспільства поняття «управління» формувалось та вдосконалювалось. Початок свого існування бере з моменту поділу праці, тобто «управління» виникає через потребу в координації розподіленої праці.

Існує безліч підходів до тлумачення терміну «управління» (таблиця 1.3). Наприклад, колектив авторів на чолі з Г.С. Одінцовою наводить двадцять визначень, які класифікуються за такими групами: загальна, функціональна, процесуальна та суб'єктно-об'єктна [19, с. 8-9].

Таблиця 1.3 — Визначення поняття «управління»

Автор	Визначення
Атаманчук Г.В. [20, с. 18]	Управління – функція організованих систем (біологічних, соціальних, технічних), яка забезпечує реалізацію мети і підтримку режиму діяльності, сталість і розвиток певних структурних елементів.

Продовження таблиці 1.3

Мельтюхова Н.М. [21].	<p>Управління у буквальному сенсі цього поняття починається тоді, коли у будь-яких взаємозв'язках, відносинах, явищах, процесах, є присутнім свідомий початок, інтерес та знання, мета та воля, енергія та дії людини. Управління є процесом і продуктом свідомості та волі людей, найважливішим напрямом дії їх розуму. Управління здійснюється в системах «людина – техніка», «людина – технологія», «людина – природа», «людина – техніка (технологія) – природа» тощо, але здійснюється саме тому, що в них у якості первинного, «управляючого» компонента виступає людина;</p>
Нечаюк Л.І., Телеш Н.О. [22, с. 11]	<p>У найширшому розумінні поняття «управління» – це цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт управління за допомогою певної системи методів і технічних засобів з використанням особливої технології для досягнення поставленої мети. Управління в широкому розумінні – це загальна система відносин і явищ управління в природі та суспільстві, у вузькому – це технологічна організація об'єкта управління;</p>
Колпаков В.К., Кузьменко О.В. [23, с. 9]	<p>В узагальненому вигляді управління – це діяльність суб'єкта, яка має прояв у цілеспрямованому, організуючому впливі на об'єкт управління та яка здійснюється з метою приведення його у бажаний для суб'єкта стан. До основних компонентів управлінської системи належать: 1) суб'єкт управління, тобто джерело управлінського впливу, той, хто управляє, виконує функції керівництва і впливає на об'єкт з метою переведення його у новий стан; 2) об'єкт управління, тобто те, на що спрямовано управлінський вплив суб'єкта, що функціонує під цим впливом; 3) управлінський вплив, тобто комплекс цілеспрямованих і організуючих команд, заходів, прийомів, методів, за допомогою яких здійснюється вплив на об'єкт і досягаються реальні зміни у ньому; 4) зворотні зв'язки, тобто інформація для суб'єкта щодо результативності управлінського впливу та змін в об'єкті.</p>

Продовження таблиці 1.3

Лапуста М.Г. [24]	У загальному розумінні «управління» визначається передусім як елемент, функція організованих систем (біологічних, соціальних, технічних), яка забезпечує збереження їх певної структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію їх програм і цілей.
-------------------	--

Задля ефективного здійснення управління та досягнення відповідної мети потрібно чітко з'ясувати такі категорії як суб'єкт та об'єкт управління.

Суб'єкт управління розглядається у посібнику з менеджменту як особа, яка здійснює управлінську діяльність. Нею може бути якась конкретна людина – управлінець, керівник або просто група осіб. Відповідні підприємства, організації та установи також належать до суб'єктів управління. Важливо зазначити, що суб'єкт управління не може існувати ізольовано. Сенс його існування полягає у впливі на об'єкт управління, з яким вони перебувають у системі управління [25].

Об'єкт управління – предмет або явище, на яке спрямовано управлінську діяльність. Елемент, який виступає суб'єктом управління, завжди має якесь конкретне значення, певні характеристики та властивості. Наприклад, об'єктами управління на підприємстві, в організації чи установі є відповідне майно та майнові права, інтелектуальна та виробнича діяльність тощо [25].

Важливо від суб'єкта управління відрізнити *суб'єкт управлінської діяльності*. У даному випадку суб'єктом виступає лише фізична особа, оскільки реалізація управлінських відносин здійснюється через суб'єкта управлінської діяльності, до якого належать як суб'єкт, так і об'єкт управління [25].

Кожна установа, підприємство чи організація задля досягнення поставлених цілей повинні здійснювати управлінську діяльність відповідно до структури управління (рис.1.2):

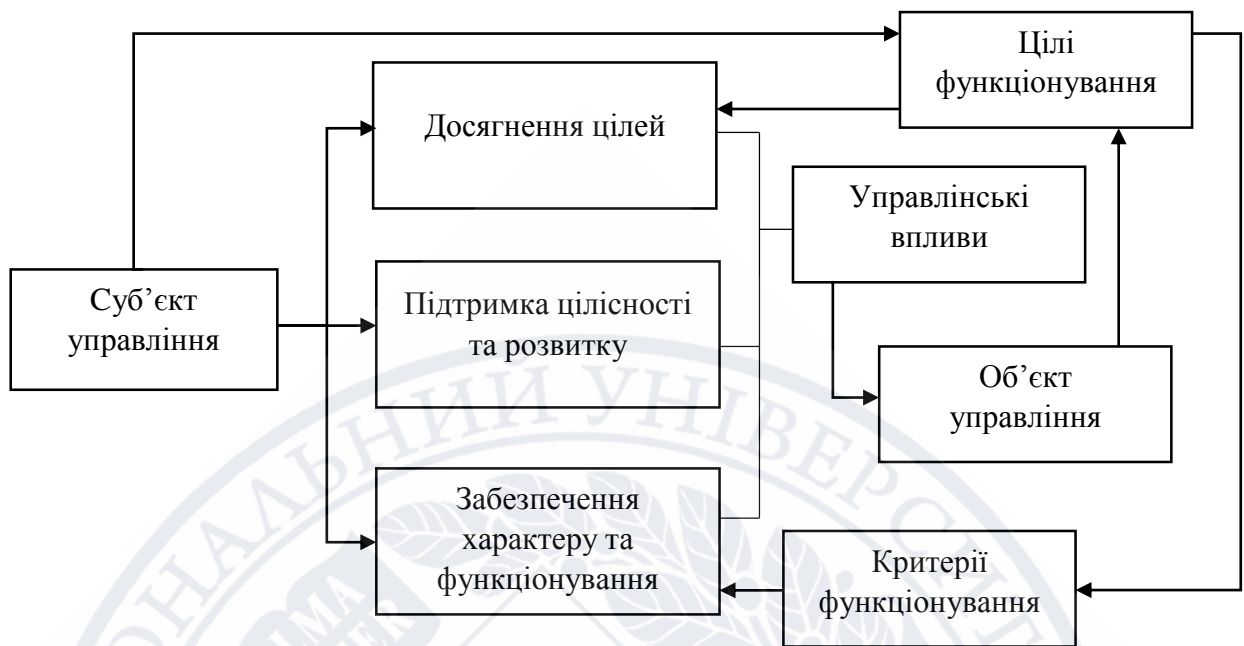

Рис. 1.2. Структура поняття «управління»

(розроблена автором на основі джерела [26])

Управління організацією – це вплив її власників і посадових осіб, які мають владні повноваження, на організаційні процеси для досягнення організацією бажаного стану. Керуючі впливу суб'єктів всіх рівнів управління на організаційні процеси полягають у прийнятті рішень щодо розподілу організаційних ресурсів (матеріальних, фінансових, людських), у тому числі за визначенням організаційних структур і дій підлеглих. Ці повноваження повинні припускати і відповідальність за прийняті рішення. Бажаний стан організації визначається суб'єктами управління відповідно до їх ідеальними уявленнями, життєвим і професійним досвідом, пристрастями до тих чи інших науковими рекомендаціями [27].

Однією з основних умов успішного функціонування будь-якої організації є відповідність її організаційної структури управління цілям і задачам, які поставлені перед нею. Структура є своєрідним скелетом, навколо якого будуються всі елементи підприємства. Тож управління структурою, яка має відповідати визначеній підприємством (а у нашому випадку – закладом вищої освіти) стратегії – надскладне завдання. Сучасні теоретики менеджменту високо оцінюють значимість організаційних структур і їхній

вплив на ефективність діяльності організації, оскільки устрій завжди був одним із головних пріоритетів управління. Формування оптимальної організаційної структури – це той етап в управлінні, через який проходить будь-яке підприємство і саме від нього залежить, на скільки ефективно буде воно функціонувати [3].

Сьогодні існують такі функції управління:

- планування;
- організація виконання;
- мотивація;
- контроль [27].

Всі вони тісно пов'язані між собою й виконуються на різних рівнях управління. Керівники на відповідному рівні можуть більшою або меншою мірою їх реалізовувати.

Управління дистанційним навчанням в Україні реалізується через систему дистанційного навчання (далі – СДН), яка є частиною системи освіти України, з нормативно-правовою базою, організаційно оформленою структурою, кадровим, системотехнічним, матеріально-технічним та фінансовим забезпеченням, що реалізує дистанційне навчання на рівнях загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, а також самоосвіти [16].

Поняття «дистанційне навчання» можна трактувати як індивідуалізований процес передавання й досягнення нових знань, умінь та навичок і спосіб пізнання діяльності людини, який здійснюється за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, яке сформовано на основі сучасних психолого-педагогічних та нових ІКТ [28].

Під час здійснення дистанційного навчання використовуються дистанційні курси — інформаційні ресурси, які є задовільними для навчання за окремими дисциплінами [28].

Інтернет-технології відіграють важливу роль у нашому суспільстві: вони прискорюють наш розвиток, дозволяють виконувати певні дії швидше та якісніше, допомагають у вирішенні багатьох питань. Освіта – не виключення. Зараз необов’язково писати все в зошиті, знаходитись поруч з викладачем або сидіти годинами у бібліотеці, достатньо просто відкрити свій гаджет та здійснити необхідну операцію, тому одразу можна виділити такі переваги дистанційного навчання (рис. 1.3):

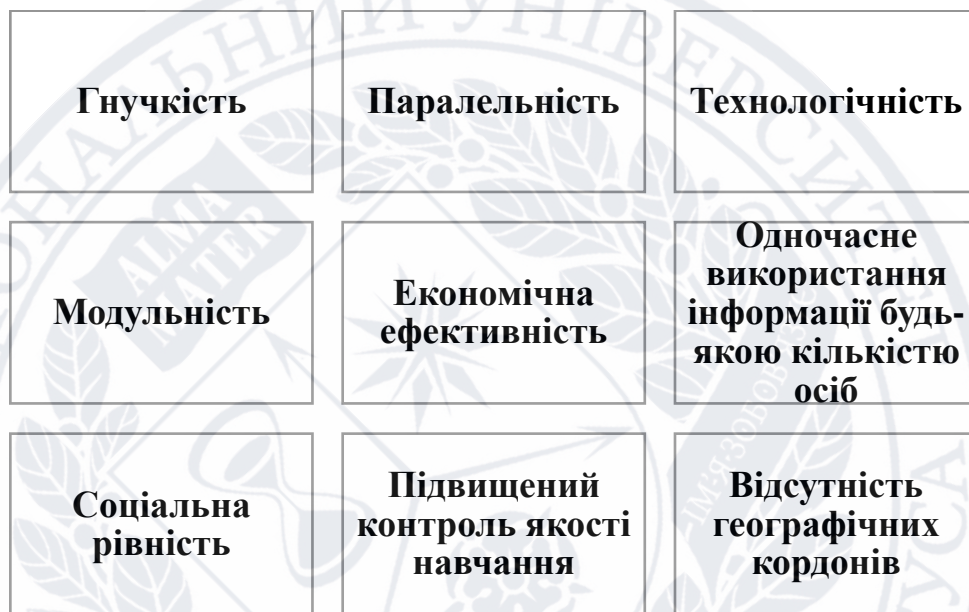

Рис. 1.3. Переваги дистанційного навчання

Розглянемо детальніше дані переваги.

Гнучкість. Усі учасники освітнього процесу можуть здійснювати навчання у зручний для себе час та не відвідувати регулярні заняття.

Паралельність. Дає змогу навчатись одночасно з певною професійною діяльністю або здійснювати навчання ще за одним напрямком.

Технологічність. Використання нових засобів масової інформації під час навчання та застосування інформаційних технологій під час здійснення навчального процесу, які в свою чергу допомагають швидше увійти людині до нового інформаційного простору.

Модульність. У основу закладено своєрідний модульний принцип: кожний окремий предмет (курс) створює певне уявлення про предметну область (набір курсів), що у свою чергу формує навчальну програму, яка

відповідає груповим чи індивідуальним потребам учасника освітнього процесу.

Економічна ефективність. Відсутність навчальних площ та технічних засобів, уніфіковане представлення інформації, використання інформаційних технологій та комп'ютерного моделювання дає можливість знизити матеріальні витрати та витрати на підготовку нових фахівців.

Одночасне використання інформації будь-якою кількістю осіб. Дозволяє використовувати один й той самий навчальний матеріал одночасно й учням, й викладачам за допомогою телекомунікаційного зв'язку.

Соціальна рівність. Однакові можливості отримання навчально матеріалу (інформації та знань) незалежно від місця проживання, статі, тану здоров'я й соціального стану тощо.

Підвищений контроль якості навчання. У основному здійснюється за допомогою введення спеціалізованого контролю якості дистанційної освіти згідно з освітніми стандартами, який виконується новітніми інформаційними технологіями.

Відсутність географічних кодонів. Можливість одержувати знання та освіту у закладах іноземних держав та у свою чергу, надавати їм освітні послуги.

Крім цього, існує ряд недоліків впровадження дистанційної освіти, які потребують особливого контролю та модернізації:

- ідентифікація студентів (учнів) під час занять;
- проблема зв'язку під час навчальних та екзаменаційних конференцій;
- проблема безпосереднього контакту викладача та студента (учня) через професійну завантаженість;
- низький рівень комп'ютеризації суспільства;
- дистанційна освіта не відповідає основним вимогам держаних стандартів України;

– відсутність довгострокової стратегії розвитку дистанційної освіти в Україні.

Отже, із зазначеного вище матеріалу можна зробити висновок, що дистанційне навчання надає доступ усім учасникам освітнього процесу до нових, нетрадиційних джерел інформації, підвищує самоефективність, творчі здібності, сприяє виникненню нових професійних навичок, допомагає реалізовувати нові форми та методи здійснення навчання. Розвиток дистанційного навчання тільки розпочинається, його шлях буде змінюватись разом із впровадженням нових засобів масової інформації та новітніх інформаційних технологій.

Сьогодні у системі освіти online можна виділити чотири типи суб'єкта (рис. 1.4):

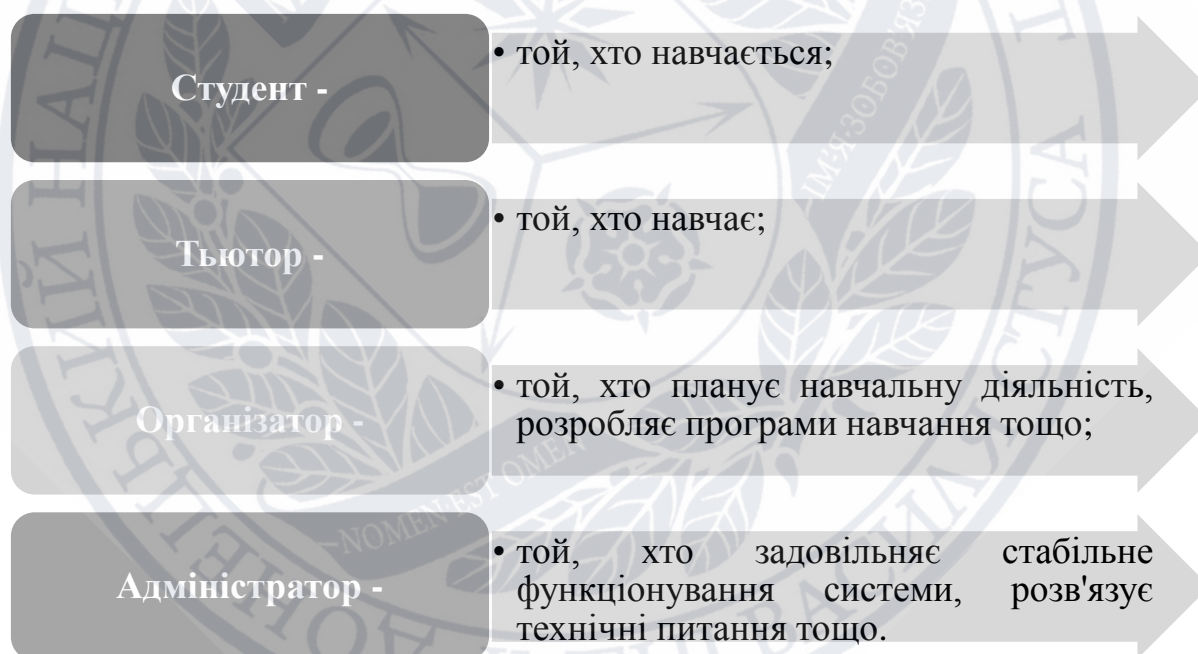

Рис. 1.4. Типи суб'єктів освіти online

(розроблено автором за джерелом [18])

Якщо раніше перед нами стояв вибір щодо дистанційної чи традиційної освіти, то весна 2020 року залишила неабиякий відбиток у історії розвитку саме освіти online. Це період коли усі ЗВО перейшли повністю на віддалене навчання (з 12 березня 2020 року). Умовно таку освіту можна поділити на 2 основних етапи, на кожному з них були нові впровадження та випробування (рис. 1.5):

Рис. 1.5. Етапи дистанційного навчання в умовах пандемії

(розроблено автором за джерелом [29])

«Жорсткий карантин» (далі ЖК) супроводжувався тим, що Україна закрила абсолютно всі заклади освіти й навчання здійснювалось за допомогою інформаційних технологій: лекції й практичні проводились віддалено, за допомогою різноманітних платформ для спілкування; практичні та інші види контролю відправлялись через електронну пошту; викладачі вели електронні журнали та здавали електронні звіти.

На цьому етапі можна виділити ряд проблем, які виникали перед здобувачами вищої освіти, педагогами та керівництвом (пункт 2.1, рис. 2.1).

На етапі «адаптивного карантину» (далі АК) деякі ЗВО могли працювати у традиційному режимі, але все залежало від того, до якої епідеміологічної зони віднесено адміністративно-територіальну одиницю, де розташовано заклад. Паралельно ж керівництво ЗВО самостійно визначають форму та організацію дистанційного навчання. Даний етап супроводжують проблеми, які висвітлено у пункті 2.1 (див. рис. 2.2).

Всі проблеми взаємопов'язані та виникли через брак досвіду у сфері дистанційного навчання та відсутності універсального інструментарію, необхідного для здійснення такої освіти. Практично на кожному етапі карантину більшість навчального матеріалу вивчалось студентами самостійно та без особливого контролю, що у свою чергу призвело до труднощів під час випуску студентів та засвоєння нових знань молодшими курсами.

Зважаючи на проблеми викладені вище, слід зазначити, що навчання у віддаленому режимі, які і будь-яка інша форма навчання, не може існувати

окремо від загальної системи освіти у ЗВО. Тому, дистанційне навчання – це система, яка повинна підпорядковуватись процесу управління. Звідси, система управління дистанційним навчанням – це саме програмне забезпечення, яке призначене для контролю та організації над віддаленим навчанням через Інтернет або локальну мережу [30].

Не можливо не згадати основні функції управління: планування, мотивація, організація і контроль, які забезпечують маркетинг послуг в сфері освіти, відповідний план робіт, регулювання та моніторинг самого процесу навчання у ЗВО.

Викладачі-тьютори, які здійснюють навчання у віддаленому режимі реалізують такі функції управління:

- планування (формування навчальних планів);
- організація (підготовка модульних робіт, спецкурсів, самостійних робіт тощо);
- мотивація (спонукання до певних цілей та завдань);
- контроль (перевірка рівня засвоєних умінь та знань).

Процеси управління в системі дистанційного навчання – це соціальні процеси, які спрямовані на отримання освітніх послуг студентами (учнями), тому у даній системі не повинно існувати ні вікових, ні гендерних, ні територіальних обмежень тощо. Пріоритетними принципами віддаленого навчання є самостійна робота студента (учня), індивідуалізація, системність, рефлексивність [30].

У сучасному інформаційному просторі все більшої популярності набуває система Moodle – динамічне середовище для електронного/віддаленого навчання. Це безкоштовна та відкрита платформа, яка орієнтована на взаємодію між учасниками освітнього процесу. Система перекладена десятками мовами й використовується у 175 провідних країнах світу. Її розробником є Martin Dougiamas [31].

Система Moodle зручна та проста у використанні й придатна для роботи як у глобальних, так і локальних мережах. Тут представлено безліч

інструментів, які дають можливість працювати на всіх рівнях здійснення освітнього процесу: слухач – слухач, слухач – викладач, викладач – слухач у мережному варіанті або слухач – система керування курсом, система керування курсом – слухач в офлайн-режимі роботи [30].

Основні характеристики, що дозволили Moodle стати лідером серед ПЗ зображені на рисунку 1.6:

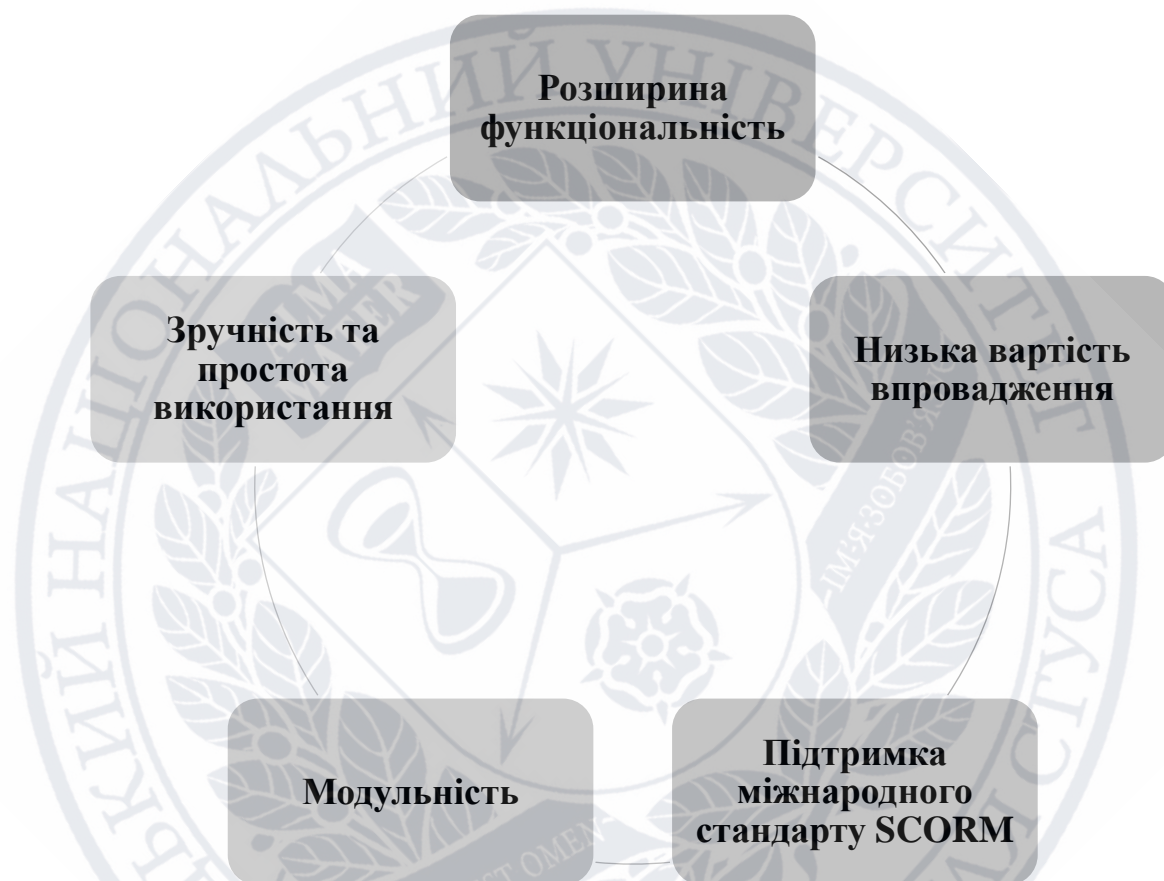

Рис. 1.6. Основні характеристики Moodle

Платформа Moodle постійно підтримується та розвивається за допомогою стійкого міжнародного співтовариства. Її сміливо можна вважати одноосібним лідером серед подібних програм.

Велику роль під час впровадження дистанційного навчання зіграла діяльність громадських та міжнародних організацій, які під час ЖК та АК взяли на себе виконання деяких функцій органів державної та місцевої влади. Основні аспекти їх діяльності – це інформаційні-методичні матеріали та підручники, онлайн-курси, а також фінансова допомога.

Існує чимало міжнародних організацій, які надавали інформаційно-просвітницьку та фінансову підтримку закладам вищої освіти, що у свою чергу допомогло пришвидшити та полегшити перехід закладів освіти до дистанційного навчання (рис. 1.7) [29]. Важливим також є те, що такі ініціативи були підтримані суспільством та профільними міністерствами. Паралельно слід відзначити органи держаної влади, яким варто було активніше займатись власними рекомендаціями та методичними вказівками для керівництв закладів освіти – як це робили співвітчизники інших країн.

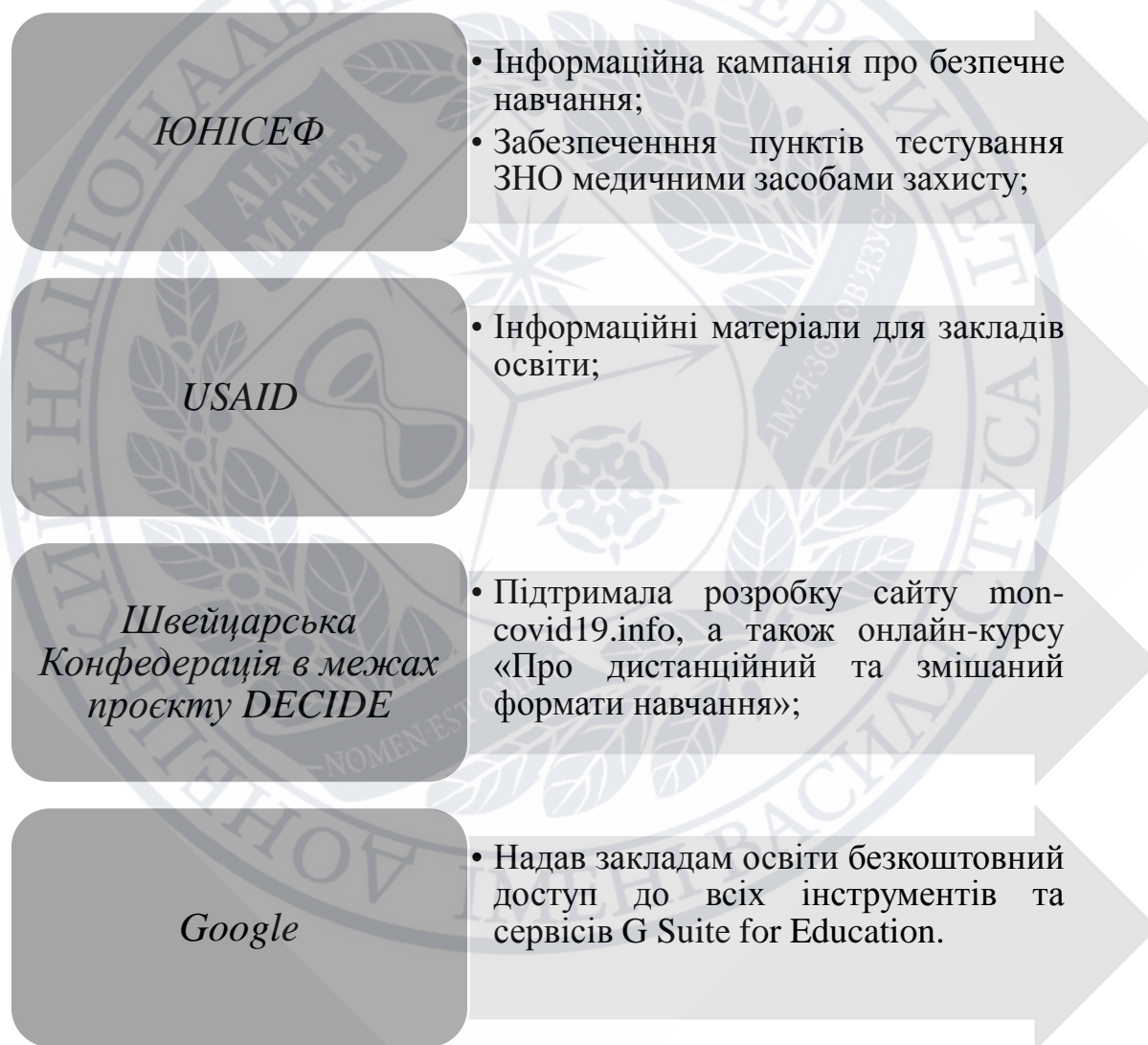

Рис. 1.7. Діяльність міжнародних організацій в умовах карантину
(розроблено автором за джерелом [29])

Серед наслідків дистанційного навчання ЮНЕСКО виділяє перерване навчання, стреси, непідготовленість до домашньої освіти, зростання випадків відрахування у закладах освіти, труднощі із перевіркою та засвоєнням знань

тощо. Також значною проблемою у суспільстві стала «цифрова нерівність», оскільки через низький соціально-економічний статус значна частина населення немає доступу до Інтернету. Усе це пагубно впливає на довгострокові освітні результати.

1.3 Принципи здійснення дистанційного навчання в умовах пандемії

Однією з основних характеристик функціонування дистанційної освіти є *ефективність*. Саме вона виражає ступінь реалізації поставленої мети, досягнення бажаних результатів, ступінь наближення до проєктованої системи та обліку витрат тощо. Рівень отриманої дистанційної освіти впливає на всі сторони життєдіяльності суспільства: економічну, соціальну, моральну.

Слід зауважити на тому, що цю проблему варто розглядати у трьох взаємопов'язаних аспектах: педагогічному, соціальному та економічному.

Педагогічний аспект переважаючий у ринкових відносинах, особливо при нинішньому несприятливому соціально-економічному становищі. Дійсно, головна мета освіти – задоволення потреб людей в освітніх послугах, в інтересах розвитку творчого потенціалу особистості та інших здібностей. Досягнення даної мети одночасно забезпечує позитивний ефект інших аспектів ефективності дистанційної освіти (соціальний та економічний).

Соціальний аспект оцінюється через позитивний вплив освітнього процесу на розвиток найкращих якостей особистості та на формування відкритого демократичного суспільства. Рівень освіти населення визначає статус держави, зміцнює її безпеку, посилює соціальну захищеність особистості. У соціальному плані спостерігається зниження рівня злочинності та поліпшення функціонування державних установ й громадських організацій.

Економічний аспект варто розглядати зі сторони безпосереднього вкладу працівників освіти у виробництво та підвищення якості освітніх послуг, з позицій кращого та раціонального використання ресурсів у галузі освіти в цілому. Ефективність даного аспекту розглядається з позицій абсолютного і відносного зниження витрат, зменшення ресурсів матеріального виробництва за рахунок новітніх науково-технічних розробок, здійснених провідними фахівцями освітньої галузі.

Виміряти економічну ефективність вищої освіти можна за допомогою суми приросту індивідуальних заробітків тих, хто отримує таку освіту.

Підвищення рівня освіти в цілому дає безліч можливостей та має багато переваг, зокрема (рис. 1.8):

Рис. 1.8. Переваги підвищення рівня ефективності освіти

При розгляді якості дистанційної освіти необхідно виділяти та враховувати елементи якості викладання, технологій ДО (методів, засобів, форм). У свою чергу, виділяються наступні фактори, що впливають на якість дистанційної освіти:

- фактори трудового процесу, за допомогою яких визначається навантаження (вид, інтенсивність розподілу часу тощо);
- організаційно-управлінські фактори або матеріально-технічні фактори діяльності членів освітнього процесу (засоби новітніх

інформаційних технологій, організація робочого місця, використання нових форм та методів роботи тощо);

– фактори зовнішнього середовища (нормативно-правова документація, санітарно-гігієнічні норми, естетичні та технічні вимоги тощо);

– людські фактори або соціальне середовище (світогляд людини, ставлення до професії, рівень відповідальності та професіоналізму, мотивація, комунікація тощо);

– індивідуальні фактори особистості (поведінкові, психофізіологічні, природні тощо) [32].

З огляду на зазначені вище фактори дистанційного навчання можлива реалізація таких принципів (рис. 9):

Рис. 1.9. Принципи дистанційного навчання

Розглянемо детальніше дані принципи ДН.

Принцип стартових знань. Полягає у тому, що для ефективного дистанційного навчання необхідно не лише мати апаратні засоби та вихід до Інтернету, а й мінімальні знання та навички роботи в мережі.

Принцип індивідуалізації. Даний принцип спрямований та індивідуальний підхід до студента. Викладач в залежності від успішності свого учня може використовувати гнучку систему навчання, за допомогою якої він може знайти певний підхід та методики до кожного з групи. Завдяки цьому здобувач освіти може вибирати свій темп навчання й працювати за особистою програмою.

Принцип педагогічної доцільності застосування засобів ІКТ. Це провідний педагогічний принцип, який вимагає педагогічної оцінки на кожному етапі проєктування, створення та організації системи ДО.

Принцип гуманістичного навчання. Зміст принципу полягає у тому, що навчання й взагалі освітній процес звернений до самої людини, до створення сприятливих умов задля оволодіння певними навичками та знаннями.

Принцип пріоритетності педагогічного підходу. Передбачає створення теоретичних концепцій, дидактичних моделей та явищ, які потрібно реалізовувати під час проєктування системи дистанційної освіти.

Принцип вибору змісту освіти. Система дистанційної освіти повинна відповідати останнім досягненням науки, будуватись на основі етичних норм та норм демократії й відповідати нормативним вимогам державного освітнього стандарту.

Принцип забезпечення безпеки інформації. Конфіденційне зберігання інформації відіграє важливу роль при формуванні системи дистанційної освіти. Передача інформації обов'язково повинна зберігати авторські права та продукти діяльності усіх учасників освітнього процесу.

Принцип відповідності технологій навчання. Технології навчання у системі дистанційної освіти повинні бути адекватні й прості у використанні. Якщо при традиційному навчанні використовувались такі форми навчання, як лекції, семінари, практичні завдання, ділові ігри, самостійні роботи, курсові та дипломні роботи тощо, то у процесі становлення ДО можуть з'являться нові моделі. Цими новітніми моделями можуть бути комп'ютерні

конференції, телеконференції, телеконсультації, творчі роботи, дискусії тощо.

Принцип мобільності навчання. Полягає у створення інформаційних мереж та банків знань, які дозволяють коригувати та доповнювати освітню програму за потреби.

Принцип самоактуалізації. Головна умова здійснення дистанційного навчання – розкриття творчого потенціалу особистості, оскільки даний спосіб надання освітніх послуг надає споживачеві бути непомітним й при цьому відчувати себе більш розкутим.

Принцип особистісно-орієнтованого підходу. Реалізується з опорою на позитивні якості студента (учня), на його заохочення, можливості та підтримку. Справа полягає у тому, що при традиційному навчанні велику роль зі сторони викладачів та студентів відіграють інтонація, міміка та жести, як можуть іноді навіювати негативну реакцію та емоції, у дистанційному ж навчанні ці можливості відсутні, тому лише при систематичному спілкуванні учасників загального навчального процесу можливе оптимальне співвідношення індивідуального та колективного подолання бар'єру соціалізації.

Всі ці принципи є обов'язковими під час проєктування та реалізації дистанційного навчання й освіти загалом, оскільки всі вони взаємопов'язані та доповнюють один одного, без них система не буде якісно функціонувати й кінцевий результат на виході буде не досягнутий.

На ефективність та якість дистанційної освіти можуть вплинути багато факторів, як зовнішні, так і внутрішні, тому щоб оцінити їхній стан необхідно проводити певні аналізи та процедури. Такі процеси є частиною циклу управління якістю, а саме: планування, здійснення, контроль, керуючий вплив [20].

Для підвищення якості здійснення дистанційної освіти повинен бути керуючий орган, який відповідає за своєчасний збір та обробку інформації, визначення її якості та саму розробку стандартів й критеріїв.

У організації оцінки якості дистанційного навчання обов'язково повинні бути такі етапи:

- a. планування та розробка програми управління;
- b. отримання інформації про стан будь-якого процесу ДО та її аналіз;
- c. прийняття рішень з управління якістю освітніх послуг;
- d. здійснення керуючого впливу;
- e. отримання інформації про зміни якості ДО, які були викликані керуючими ланками освітнього процесу.

Отже, дистанційне навчання – це одна з передових форм навчання у сучасному суспільстві. Дана форма здійснення освітнього процесу буде ефективна лише при умові добре організованому контролі і оцінці якості самого навчання та його бажаних результатів, за допомогою визначення рівня сформованості певних компетенцій у студентів (учнів).

Система якості дистанційної освіти в Україні ще не настільки досконала, як в інших провідних країнах світу, тому заклади вищої освіти змушені самотійно продумувати і реалізовувати внутрішні оцінки якості системи дистанційної освіти.

Висновки до розділу 1

Здійснено ретроспективний аналіз виникнення та розвитку дистанційного навчання, сутність самого поняття та принципи його здійснення в умовах пандемії. З'ясовано, що дистанційне навчання – це передача інформації в інтерактивному режимі за допомогою новітніх ІКТ від педагога до студента.

При впровадженні такого навчання або його методів у закладі вищої освіти важливо враховувати форми та засоби здійснення дистанційного навчання. Якщо ними знехтувати, то університет (заклад освіти) не буде працювати налагоджено та ефективно.

Протягом усього розвитку суспільства поняття «управління» розвивалось та набувало все нового сенсу. Бажаний стан управління будь-якою організацією досягається за умови виконання таких функцій: планування, організація, мотивація та контроль.

Управління дистанційним навчання в Україні реалізується через систему дистанційного навчання (далі – СДН), яка є частиною системи освіти України. Весна 2020 року внесла свої корективи в історію розвитку освіти online. Під час всесвітньої пандемії дистанційне навчання пройшло етапи жорсткого та адаптивного карантину, які супроводжувались масою проблем, які виникали через брак досвіду у даній сфері та відсутністю необхідного інструментарію.

До переваг дистанційного навчання варто віднести: гнучкість, паралельність, технологічність, модульність, економічну ефективність, одночасне використання інформації будь-якою кількістю осіб, соціальну рівність, підвищений контроль якості навчання, відсутність географічних кордонів. Недоліками є, за даними ЮНЕСКО, перерване навчання, стреси, невідповідність до домашньої освіти, зростання випадків відрахування у закладах освіти, труднощі із перевіркою та засвоєнням знань тощо.

Для вирішення цих проблем варто дотримуватись таких принципів дистанційного навчання в умовах пандемії: індивідуалізація, стартові знання, педагогічна доцільність застосування ІТ, гуманістичне навчання, пріоритетність, вибір змісту освіти, забезпечення безпеки інформації, відповідність технології навчання, мобільність навчання, самоактуалізація та особистісно-орієнтований підхід.

Дистанційна освіта в Україні ще на настільки досконала й потребує інноваційного підходу для її реалізації. Тому заклади вищої освіти змушені підходити до даного процесу креативно та відповідально, дотримуючись відповідних нормативно-правових документів.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

2.1 Вивчення стану процесу управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантину

Донецький національний університет імені Василя Стуса ще за довго до впровадження карантину використовував принципи та методи дистанційного навчання. Саме завдяки новітнім інформаційним технологіям та інструментам віддаленої освіти Університет, переміщений до Вінниці у 2014 році, зміг зібрати своїх студентів з усіх куточків України й тримати зв'язок між викладачами та вищим керівництвом. Проте, запровадити й відстежити ефективність нової форми навчання – це зовсім різні речі. Тому задля дослідження позитивних та негативних сторін функціонування новітніх технологій управлінський відділ Університету завжди активно фіксує та аналізує стан надання освітніх послуг, адже зараз дистанційне навчання – це обставина, а може стати майбутнім вищої освіти.

Весняний карантин 2020 року змусив оволодіти цифровою комунікацією усіх учасників освітнього процесу. Університет не створював єдиної платформи для здійснення освіти у віддаленому режимі, а навпаки, використовував різноманітні інструменти: Microsoft Teams, Google Classroom, Skype, Zoom тощо. Саме навчання відбувалось у режимі реального часу відповідно до розкладу. Студентів завчасно попереджували стосовно каналу комунікації та надавали усі необхідні інструкції щодо користування платформою. У кожній групі був свій «віртуальний кабінет», де проводились самі заняття. Перший проректор та представники навчального відділу мали гостьовий доступ до будь-якого кабінету для перевірки навчальних занять та форм контролю. Захист курсових робіт,

предзахисти кваліфікаційних робіт, засідання кафедр, рад, ректорату – проводились також у віддаленому режимі [33].

Головна проблема переходу на дистанційне навчання – це проблема адаптації, особливо для науково-педагогічних працівників похилого віку. Крім цього, важко сприймати спілкування «з екраном». Щоб не втрачати зв'язок з традиційним навчанням Донецький національний університет імені Василя Стуса використовує змішану форму навчання: теорію викладачі читають онлайн, практику – оффлайн. Це значно якісніше впливає на освітній процес, але тягне за собою постійне коригування розкладу занять. Окрім цього, існує проблема комунікації між учасниками освітнього процесу.

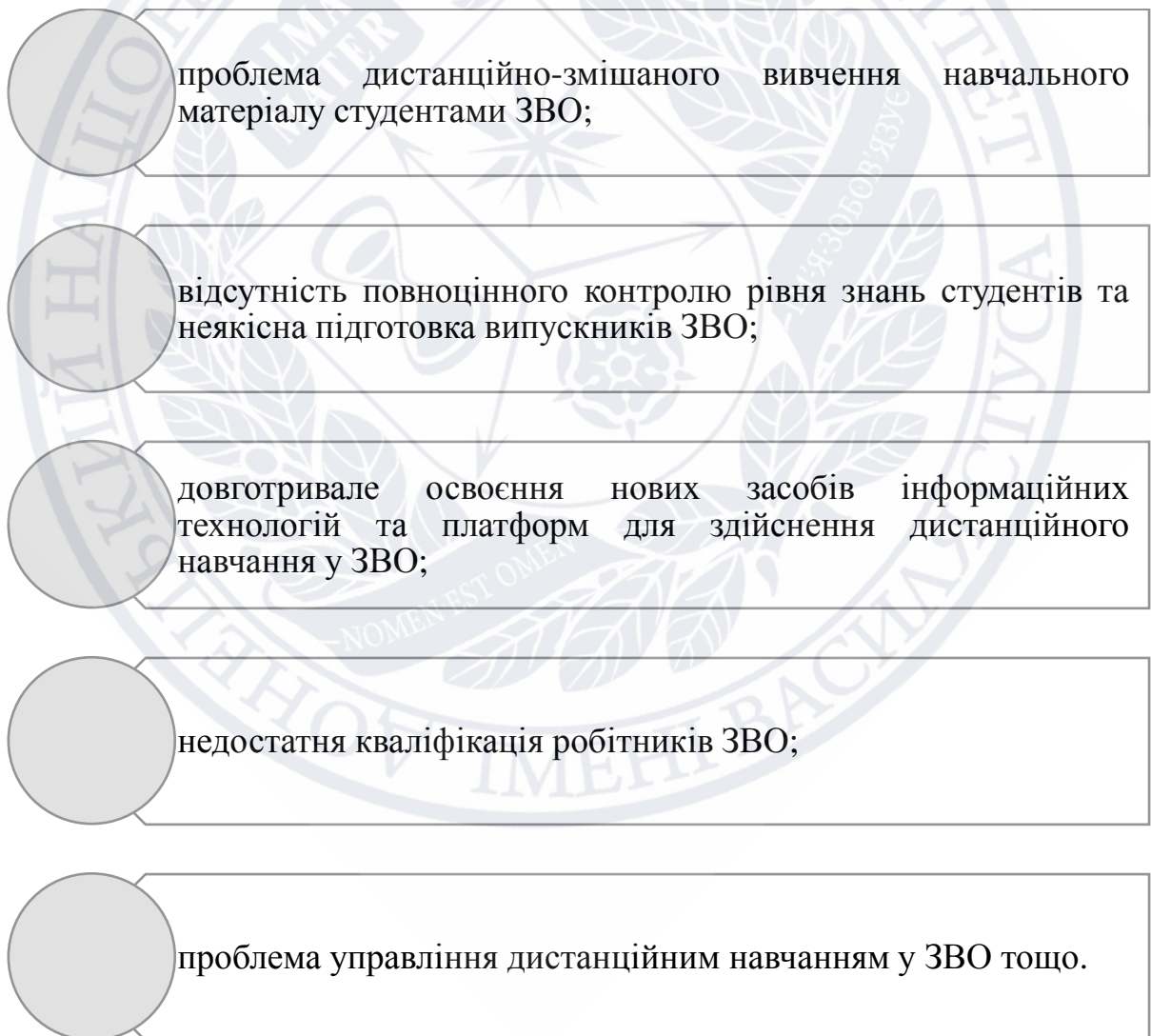

Рис. 2.1. Проблеми учасників освітнього процесу на етапі ЖК

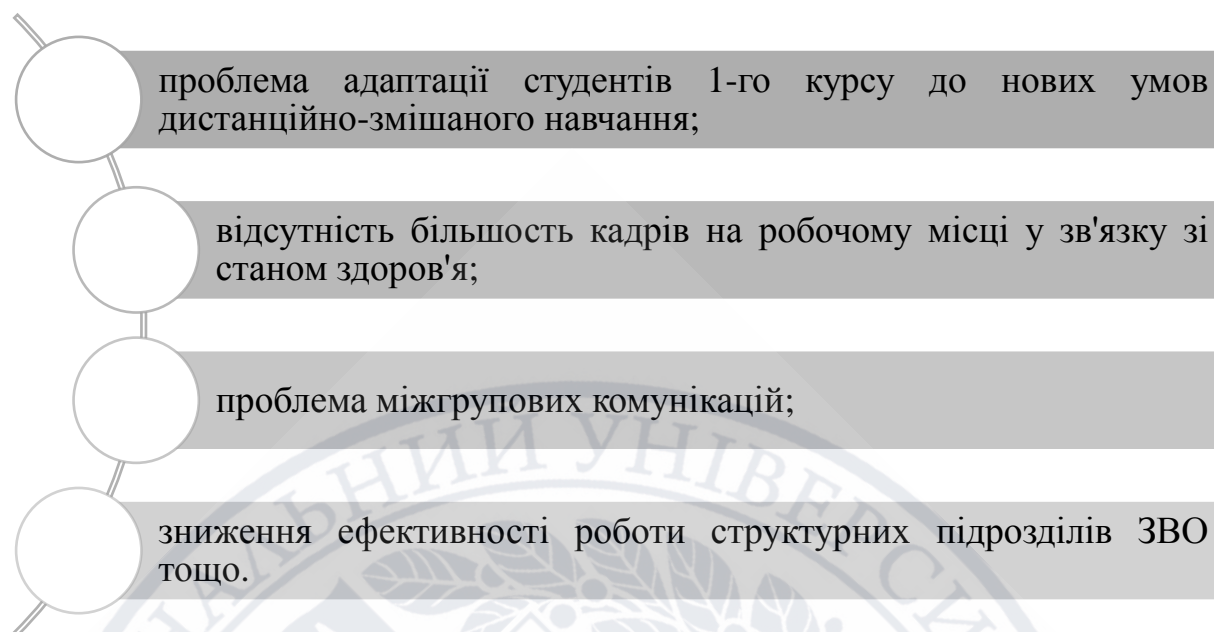

Рис. 2.2. Проблеми членів освітнього процесу на етапі АК

Задля ефективного здійснення віддаленого навчання у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса функціонує Центр дистанційної освіти та веб-технологій (далі – Центр), який є одним із головних структурних підрозділів. Він утворюється за рішенням Вченої ради Донецького національного університету імені Василя Стуса (далі – Університет), прийнятим за поданням ректора Університету. Його реорганізація та ліквідація відбувається за аналогічним принципом [34].

Діяльність Центру здійснюється на основі планів, укладених згідно з нормативно-правовими документами, що визначають роботу Університету. Він не є юридичною особою.

У своїй діяльності Центр керується чинним законодавством України, Статутом Університету, Положенням про дистанційне навчання, Правилами внутрішнього трудового розпорядку, Кодексом академічної доброчесності та корпоративної етики, Стратегією розвитку Університету 2017-2025, наказами та розпорядженнями ректора, іншими нормативними актами прийнятими в установленому порядку та Положенням про центр дистанційної освіти та веб-технологій ДонНУ імені Василя Стуса (далі – Положення) [34].

Для ефективної організації та здійснення дистанційного навчання Центр взаємодіє з:

- усіма факультетами Університету для виконання своїх функцій, які визначені Положенням;
- з іншими структурними підрозділами, а саме, з питань реалізації своїх прав та виконання своїх обов'язків, які визначені у Положенні;
- зовнішніми організаціями щодо організації спільних заходів.

Мета роботи Центру – впровадження новітніх інформаційних освітніх технологій у навчальний і науково-дослідний процес Університету, перш за все дистанційної форми навчання.

Стосовно функцій Центру, то він розглядає і приймає рішення з таких питань (рис. 2.3):

Організація і проведення консультацій, семінарів і тренінгів з питань дистанційного навчання та застосування сучасних ІКТ в освітньому процесі;

Комплексний технічний супровід при проведенні вступних та державних атестаційних іспитів з використанням інформаційних ресурсів платформи Moodle;

Адміністрування серверу Moodle-Matra для зовнішніх слухачів, технічний супровід при проведенні заходів з використанням Moodle-Matra.

Рис. 2.3. Основні функції Центру
(розроблено автором за джерелом [34])

Переглянувши деякі джерела різноманітних університетів щодо центрів дистанційної освіти, можна виділити такі основні завдання:

- розвиток і менеджмент Системи дистанційного навчання (далі – СДО) університету;

- маркетинг освітніх і науково-методичних послуг в сфері електронного навчання;
- підготовка менеджерів, розробників і інструкторів (тьюторів) дистанційних курсів;
- проведення науково-методичних і педагогічних досліджень з теорії та практики електронного навчання;
- забезпечення співпраці університету з національними і міжнародними освітніми інституціями, які працюють в області електронного навчання, іншими учасниками ринку дистанційної освіти тощо [35].

У ДонНУ імені Василя Стуса слід виділити такі основні завдання Центру (рис. 2.4):

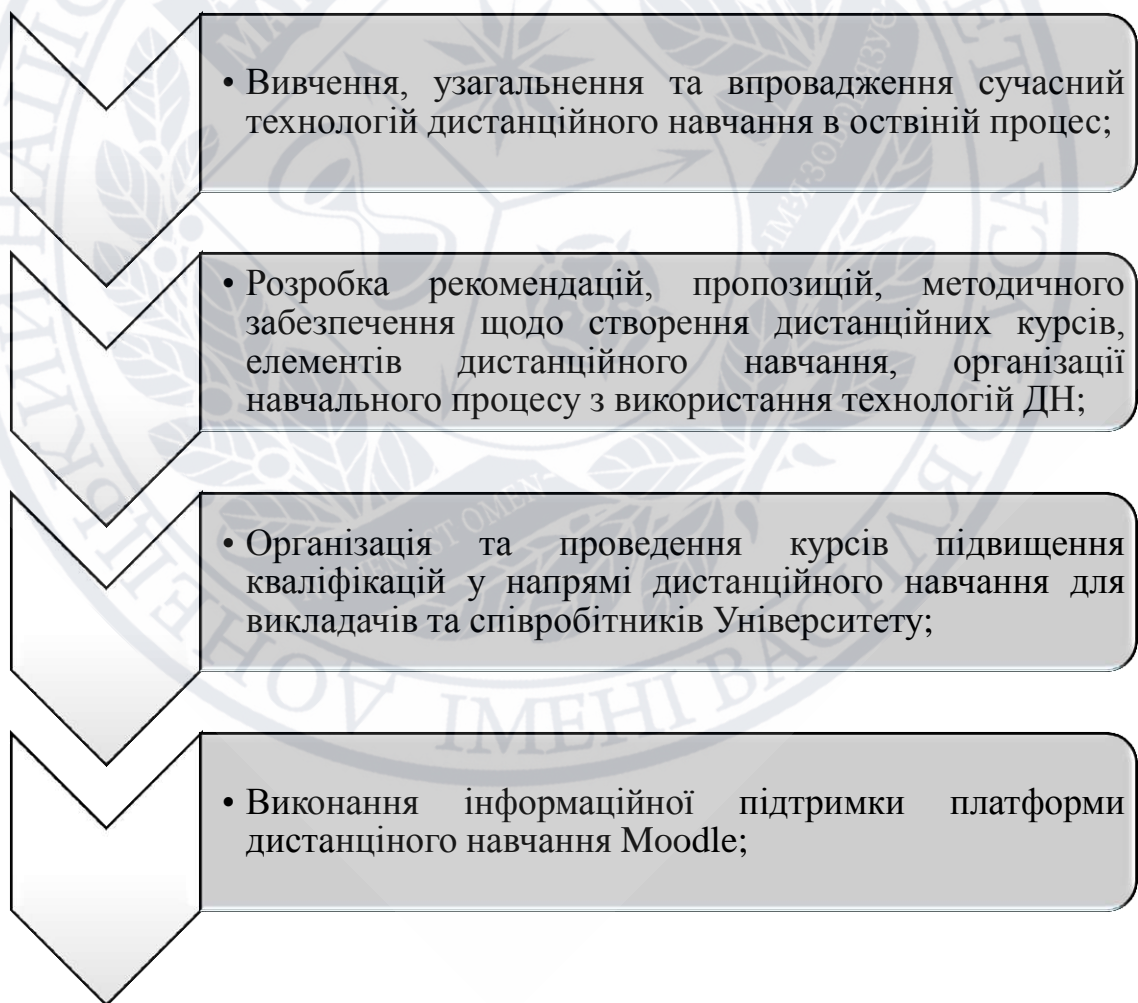

Рис. 2.4. Головні завдання Центру [36]

Отже, із зазначених вище завдань та функцій слід зробити висновок, що Центр є важливою ланкою кожного університету, оскільки полегшує його

входження до нового інформаційного простору та сприяє ефективній організації дистанційного навчання та освіти загалом.

Центр Донецького національного університету імені Василя Стуса підпорядковується проректору з наукової роботи [34].

До складу центру дистанційної освіти та веб-технологій входять: директор центру, два фахівці та один провідний інженер (рис. 2.5):

Рис. 2.5. Склад Центру

Центр, як один із структурних підрозділів Університету, має право на:

1. Належне матеріально-технічне обладнання;
2. Отримання своєчасної, повної та достовірної інформації, яка стосується його діяльності;
3. Ініціювання відкриття навчальних курсів для учасників освітнього процесу Університету та зовнішніх слухачів в рамках робочих програм та планів, за якими працює Центр;
4. Подання на розгляд ректора Університету пропозиції щодо вдосконалення способів впровадження технологій дистанційного навчання, а також заохочення працівників Центру та інших працівників Університету, які сприяли роботі Центру [34].

Окрім прав, Центр має ряд обов'язків, зокрема (рис. 2.6):

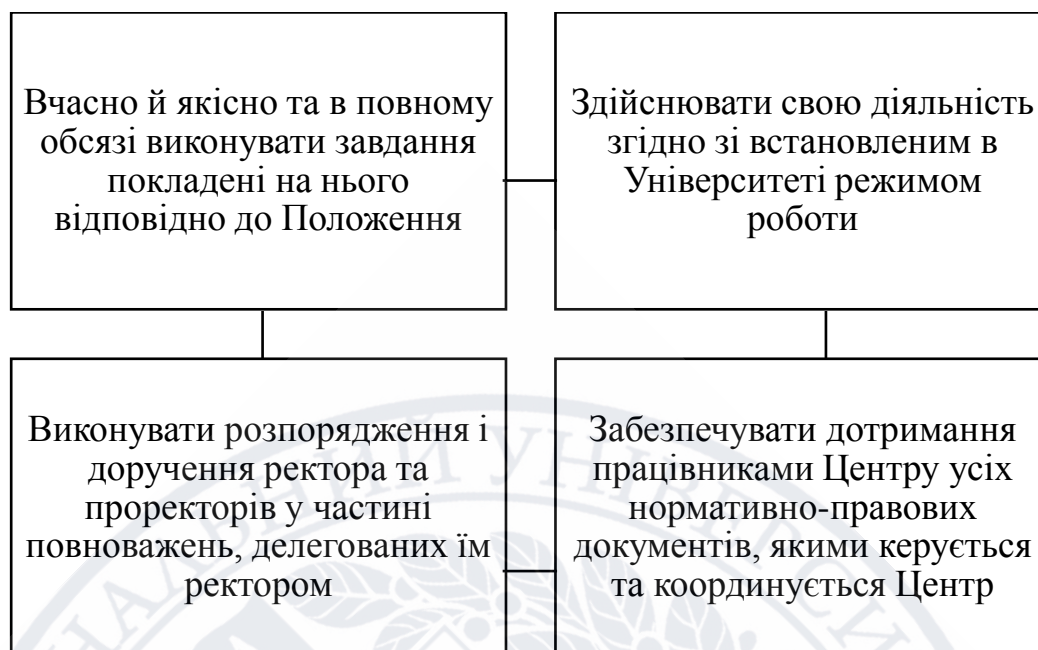

Рис. 2.6. Обов'язки Центру
(розроблено автором за джерелом [34])

Слід зауважити на тому, що у разі неналежної організації роботи, несвоєчасного або неефективного виконання завдань чи функцій, покладених на Центр, відповідальність несе директор Центру згідно з чинним законодавством України та посадовою інструкцією.

Ступінь відповідальності інших працівників Центру встановлено їх посадовими інструкціями [34].

Отже, головне завдання будь-якого університету – забезпечити якісний зміст освіти й не важливо у якій формі буде відбуватись навчальний процес. Крім цього, заклад освіти повинен мати гнучку систему, яка здатна адаптуватись до будь-яких умов навколишнього середовища й, як правило, має реагувати на те, що хочуть студенти, науково-педагогічні працівники, економічне становище в країні, роботодавці тощо. Все це дасть змогу Університету постійно розвиватись та вдосконалюватись й паралельно бути стійким на ринку освітніх послуг.

Зважаючи на інформацію, яка викладена вище, кожна установа, підприємство чи організація, задля досягнення поставлених цілей в умовах пандемії, повинні здійснювати управлінську діяльність відповідно до такої структури управління (рис.2.7).

КАРАНТИННІ ОБМЕЖЕННЯ

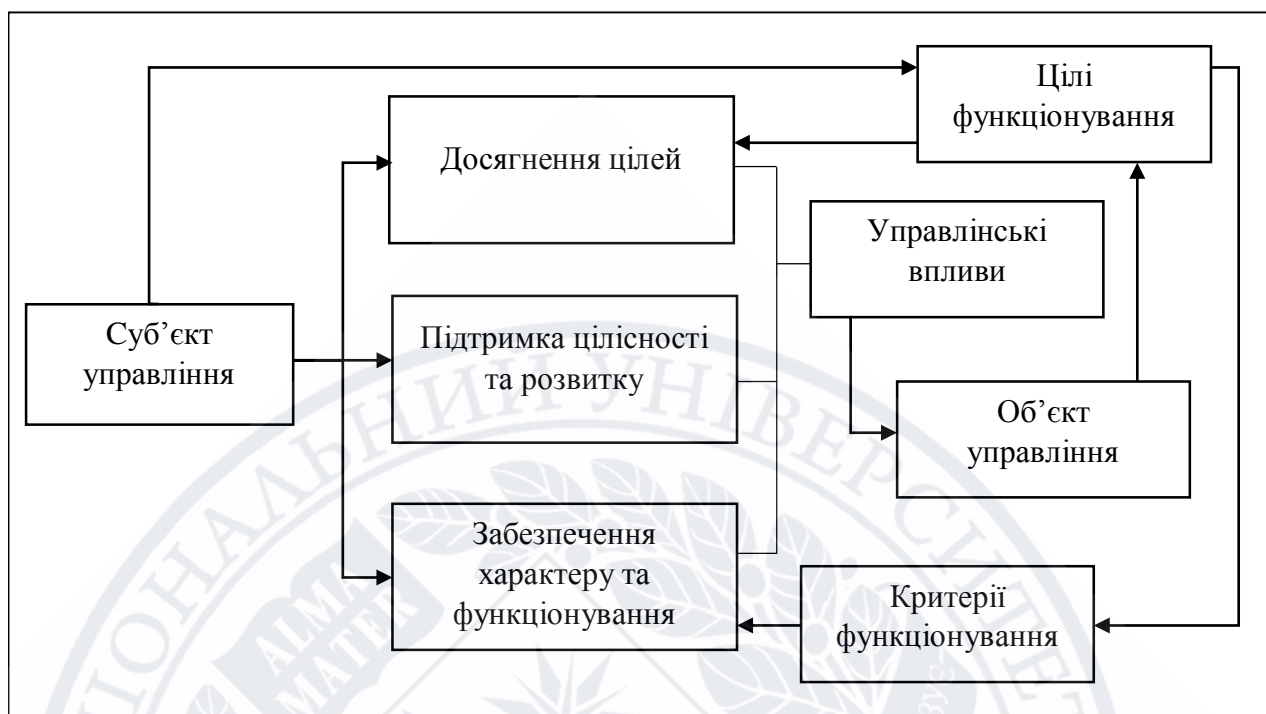

Рис. 2.7. Структура поняття «управління під час віддаленого навчання в умовах карантинних обмежень»

Дана структура, яка зображена на рис. 2.7 відрізняється від рис. 1.2 тим, що сам процес управління повністю залежить від правил та умов, які з'являються під час пандемії. Можна сказати, що карантинні обмеження – це бар'єр, який не дозволяє управлінню функціонувати вільно та нехтувати нововведеннями. Тож виникає необхідність визначити організаційно-педагогічні умови, що впливають на управління організацією віддаленого режиму навчання студентів.

Освіта у віддаленому режимі у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса має безліч позитивних та негативних сторін. Щоб проаналізувати стан та ефективність віддаленого навчання в Університеті було розроблено та розіслано опитування членам освітнього процесу. У опитування взяло участь 749 осіб, з них 637 – студенти, 87 – викладачі, 25 – керівний склад Університету.

Студент — це суб'єкт без якого не існує Університет як система. Саме на нього зорієнтовані усі освітні процеси, тому важливо аби вони були ефективно здійснені, особливо в умовах пандемії. Задля цього було створено

опитування [37], яке допоможе нам визначити ефективність здійснення віддаленого навчання в Університеті.

Було сформовані такі основні запитання:

1. Курс навчання.
2. Чи задоволені Ви оперативністю інформування щодо розкладу (змін в розкладі) проведення занять в умовах дистанційної роботи, термінів виконання робіт, термінів звітування тощо?
3. Які інформаційні ресурси використовують викладачі для Вашого онлайн навчання?
4. Чи є для Вас зручним в користуванні комунікатор Skype для проведення онлайн занять?
5. Чи є для Вас зручним в користуванні комунікатор Zoom для проведення онлайн занять?
6. Чи є для Вас зручним в користуванні комунікатор Microsoft Teams для проведення онлайн занять?
7. Які з інструментів дистанційних технологій Ви вважаєте найбільш ефективними?
8. Чи виникли у Вас проблеми із засвоєнням нових знань, умінь та навичок при переході на навчання у віддаленому режимі?
9. Які виникли у Вас проблеми із засвоєнням нових знань, умінь та навичок при переході на навчання у віддаленому режимі?
10. З якими технічними проблемами Ви стикаєтеся під час віддаленого навчання в умовах карантину?
11. Чи створено, на Ваш погляд, ефективні умови для організації віддаленого навчання в університеті?
12. Як швидко Ви виконуєте завдання викладачів під час віддаленого навчання?

Загальна вибірка здобувачів ДонНУ імені Василя Стуса склала 637 осіб. У опитуванні взяло участь 35% респондентів першого курсу, 22.1% – другого, 17% – третього та 15.1% – четвертого, магістри – 10.8% (рис. 2.8).

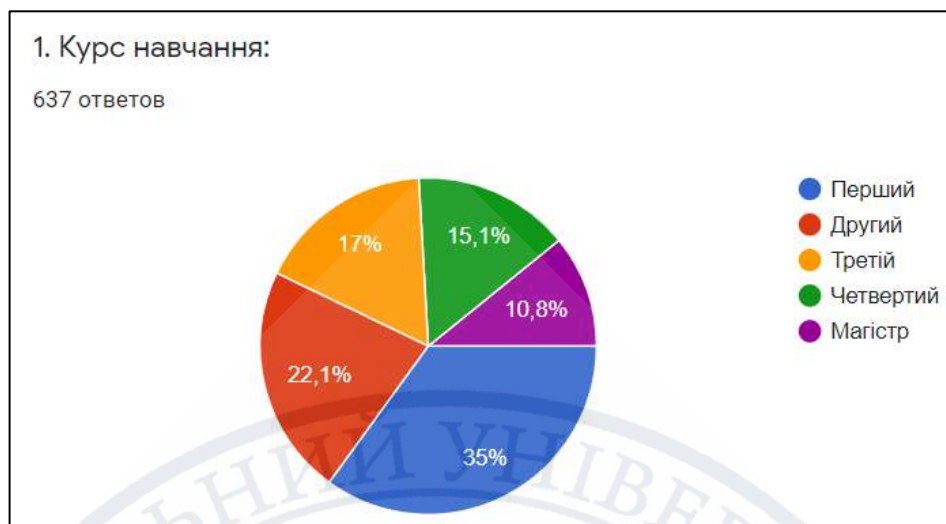

Рис. 2.8. Співвідношення респондентів за рівнями освіти (курсами навчання)

Усе актуальнішим питанням під час віддаленого навчання стають зміни у навчальному розкладі, які супроводжуються постійним чергуванням теоретичних занять online, а практичних — offline. Тому існує проблема оперативності інформування студентів стосовно таких змін (рис. 2.9):

Рис. 2.9. Результати опитування студентів щодо оперативного інформування стосовно змін у розкладі, термінів виконання завдань та звітування про виконання під час віддаленого навчання

Результати опитування показали, що в Університеті 77.7% студентів були задоволені оперативністю інформування щодо розкладу (змін в розкладі) проведення занять в умовах дистанційної роботи, термінів виконання робіт, термінів звітування тощо, решта студентів або взагалі не

були задоволені інформуванням (10%) або утримались від відповіді (11.3%) (див. рис. 2.9).

Показник є досить високим, але все ж потребує вдосконалення. Для його покращення рекомендуємо повідомляти студентів (учнів) не лише через корпоративну пошту Outlook, а й паралельно інформувати через інші канали комунікації: Viber, Telegram, WhatsApp, телефонні дзвінки тощо. Це дасть змогу охопити більшу аудиторію і пришвидшить оперативність інформування.

У процесі здійснення дистанційного навчання кожен викладач обирає зручний для себе інструмент (платформу) для проведення теоретичних та практичних занять. З боку студента (учня) це досить проблемне питання, оскільки замість освоєння одного інформаційного ресурсу, він повинен підлаштовуватись під кожного викладача й орієнтуватись у кожному. Це призводить до великого навантаження на розумові здібності та процесу засвоєння потрібної інформації. Крім того, не всі інформаційні ресурси підтримуються на гаджетах, які використовують здобувачі освіти, що у свою чергу впливає на відвідуваність під час online-занять. Найпоширеніші інформаційні ресурси серед студентів ДонНУ імені Василя Стуса зображені на рисунку 2.10:

Рис. 2.10. Результати опитування студентів щодо переваг використання інформаційних ресурсів викладачами

Як бачимо, найпопулярніший інформаційний ресурс для проведення online-занять є Microsoft Teams (91.4%), на другому місці — Skype (43,6%), на третьому — Zoom (14.1%). Щодо каналів комунікації віртуального

спілкування, то перше місце займає електронна пошта (41.1%), друге — Telegram (27.9%), ну і третє місце — Viber (8,5%).

Звідси можна зробити висновок, що більша половина учасників освітнього процесу використовують одній й ті ж інформаційні ресурси, але ефективність навчання значно піднялась, якби всі використовували єдиний канал комунікації.

Ми вирішили дослідити, який інформаційний ресурс, серед зазначених вище, студенти вважають найзручнішим (результати на рисунках 2.11-2.13):

Рис. 2.11. Відповіді студентів щодо зручності програми Skype

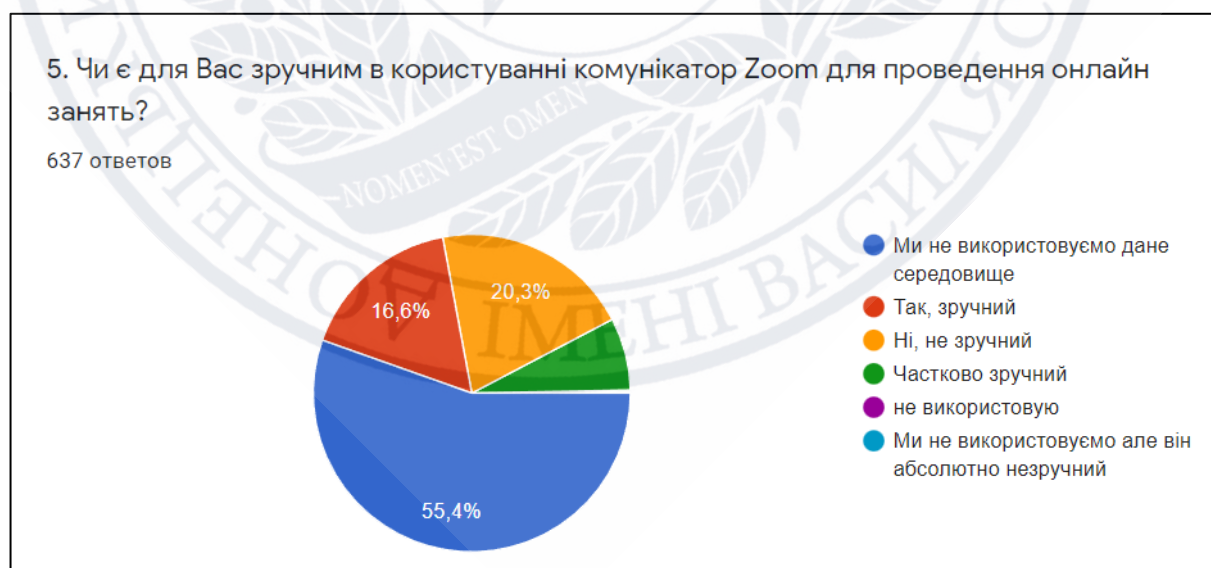

Рис. 2.12. Відповіді студентів щодо зручності програми Zoom

Рис 2.13. Відповіді студентів щодо зручності програми Microsoft Teams

Отже, виходячи з результатів, для студентів найбільш зручним під час віддаленого навчання виявився комунікатор Microsoft Teams (73.8%). Не дарма, адже це один із найкращих сервісів для командної роботи. Він поєднує у собі функції спілкування, управління задачами, контентом та додатками [40].

На другому місці щодо зручності студенти обрали Skype (30.5%). Нині дана платформа знижує свої позиції, але не втрачає популярність. Перевагами такого каналу комунікації є:

- обізнаність (дана платформа знайома практично всім, хто хоча б раз спілкувався з рідними та друзями раніше);
- технічні можливості (можливість опрацювання матеріалу шляхом діалогу віч-на-віч, надсилання файлів, демонстрація матеріалу, спілкування у чаті, проведення опитувань. Все це у простому та зрозумілому інтерфейсі);
- окремі підрозділи на сайтах підбору репетитора (часто викладач і учень (або батьки учня) зустрічаються на спеціальних платформах для підбору репетитора, наприклад preply.com, repetitor.org.ua, або buki.com.ua. На більшості таких платформ немає окремого підрозділу для онлайн-викладачів, зате є окремий підрозділ для викладання у Skype) [41].

Третє місце займає платформа Zoom (16.6%), основними перевагами якої є:

- роздільна здатність відтворення відео (720P);
- здатність демонстрації екрану та можливість запису відео у форматі MP4;

- наявність хмарного середовища.

Однак даний інформаційний ресурс має й слабкі місця, зокрема:

- прослуховування викликів;
- слабе шифрування відео;
- продаж облікових записів;
- проблема безпеки особистих даних.

Зважаючи на результати опитування та переваги й недоліки інформаційних ресурсів, які вказані вище, можна зробити висновок, що найбезпечніший та найзручніший з них – Microsoft Teams. Окрім цього, з 637 голосів — 596 студентів відповіли, що вони обирають саме цей інструмент для здійснення віддаленого навчання у ДонНУ імені Василя Стуса (рис. 2.14):

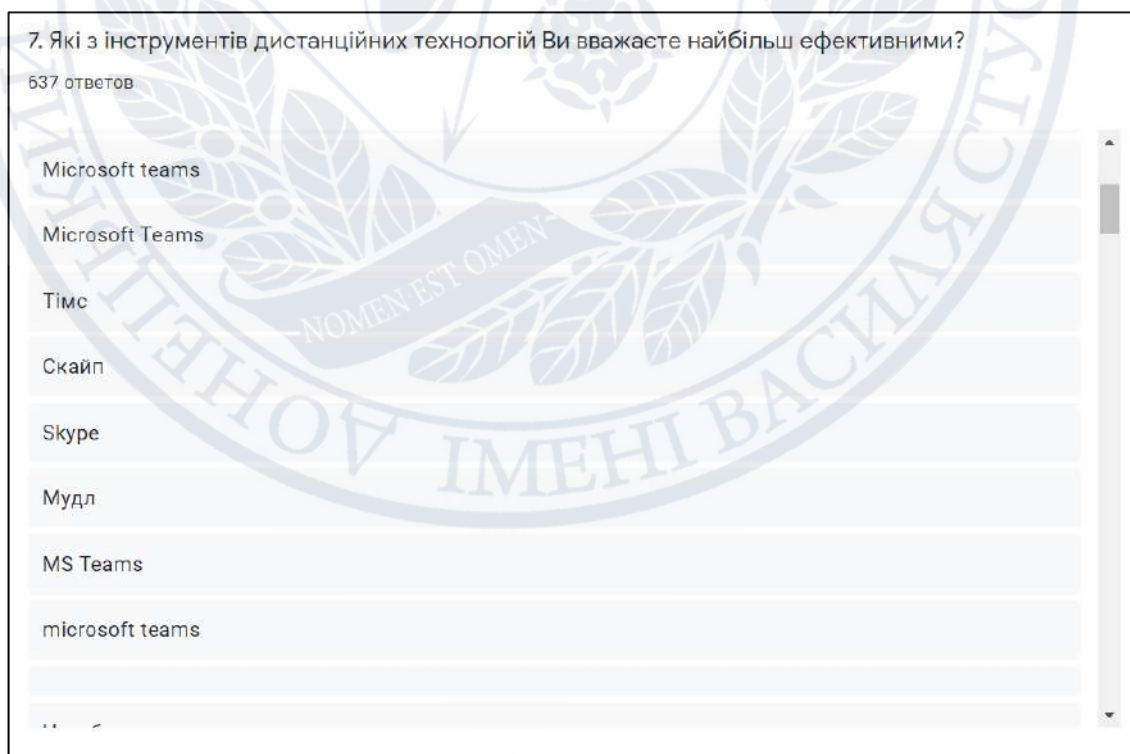

Рис. 2.14. Відповіді студентів щодо найефективнішого комунікатора під час віддаленого навчання

Перехід на змішане навчання в Університеті супроводжувалось освоєнням нових інформаційних ресурсів за досить короткий проміжок часу, тому ми вирішили дізнатись у студентів чи стало для них це проблемою й якщо так, то якою (рис. 2.15-2.16):

Рис. 2.15. Результати опитування студентів щодо проблем із засвоєнням нових знань, формуванням умінь та навичок під час віддаленого навчання

Як бачимо, 67.7% студентів відповіли, що проблем ніяких не виникало. Це досить високий та хороший показник, але його потрібно покращувати, оскільки це важливо для випуску майбутніх спеціалістів. Щоб підвищити рівень засвоєння нових знань, умінь та навичок під час віддаленого навчання потрібно:

- ретельніше дослідити наявність доступу до Інтернету у населених пунктах здобувачів вищої освіти, яких обслуговує Університет;
- підвищити мотивацію студентів та викладачів;
- структурувати інформацію, яка подається студентам під час online-заняття;
- проведення більшої кількості групових робіт;
- посилення контролю щодо академічної доброчесності.

9. Які виникли у Вас проблеми із засвоєнням нових знань, умінь та навичок при переході на навчання у віддаленому режимі?

296 ответов

Проблем не виникало	
Немає проблем	
Погане засвоєння матеріалу через незадовільні умови зв'язку деяких викладачів	
важко працювати в такому режимі	
Менше зорового контакту	
Важко зосередитись, іноді заважають проблеми із з'єднанням	
Жодних	
Часто виникають технічні проблеми, які перешкоджають навчанню, неможливість провести практичні заняття належним чином, відсутність ефективного способу контролю знань і справедливого оцінювання під час дистанційного навчання.	

Рис. 2.16. Відповіді студентів щодо проблем із засвоєнням нових знань, формуванням умінь та навичок під час віддаленого навчання

Головною ж проблемою віддаленого навчання є *технічний зв'язок*, який завжди стає «стіною» між викладачем та студентом. Як показує нам опитування (рис. 2.17), студенти зіштовхнулись з такими основними технічними проблемами:

- відсутність або нестабільність Інтернету;
- недостатня кількість навичок у роботі з інформаційними ресурсами;
- постійні перебої зі світлом або збій самих програм для комунікацій;
- повільна робота гаджетів.

На жаль, дані проблеми важко виправити. Потрібен індивідуальний підхід до кожного студента (учня). Викладач (куратор або староста групи) повинен визначати проблему й потім знайти шляхи її вирішення. Наприклад, якщо це проблеми зі зв'язком, то записувати лекції на відео, якщо проблема відсутності технічних засобів – домовленість щодо університетських гаджетів тощо.

Рис. 2.17. Результати опитування студентів щодо технічних проблем під час віддаленого навчання

У ДонНУ імені Василя Стуса створено всі умови для віддаленого навчання, оскільки в такому режимі університет працює не перший раз. Ми вирішили перевірити дане питання й результати нам показали, що 70% студентів задоволені умовами організації віддаленого навчання в університеті (рис. 2.18):

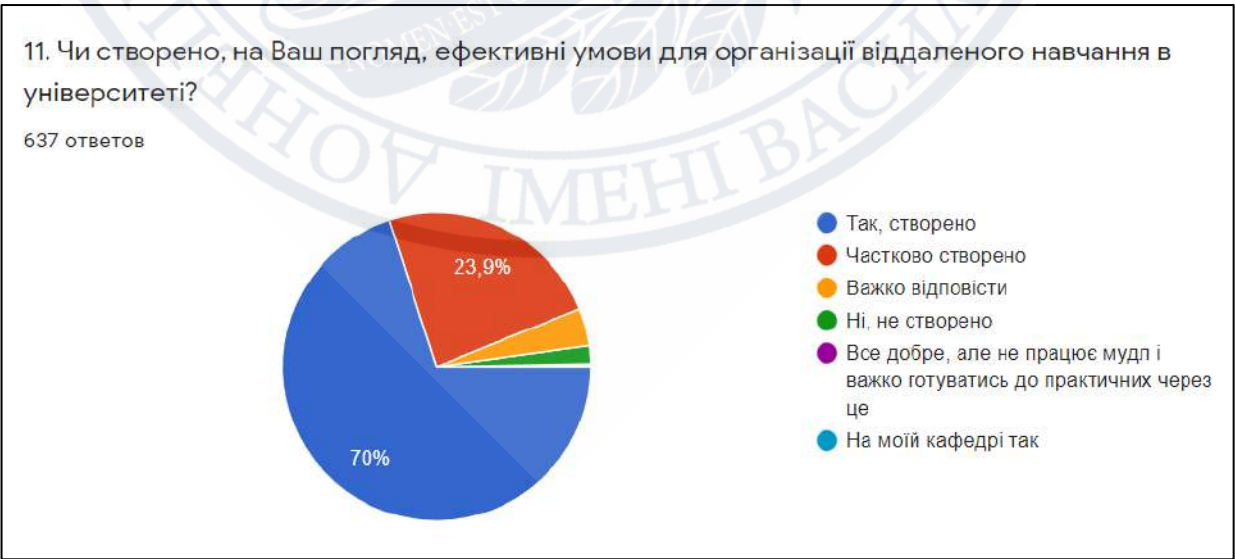

Рис. 2.18. Результати опитування студентів щодо створення умов для ефективної організації віддаленого навчання

Оскільки під час віддаленого навчання контроль над виконанням домашнього завдання дещо знизився, ми вирішили перевірити наскільки швидко студенти виконують свої лабораторні, семінари тощо (рис. 2.19):

Рис. 2.19. Результати опитування студентів щодо оперативності реагування на завдання викладачів

За результатами проведеного опитування 56.4% студентів виконують завдання у зазначений час, 19.5% – протягом тижня, 18.8% — протягом дня. Показники високі та в нормі й не потребують особливого контролю.

Викладач – не менш важливий суб'єкт освітнього процесу. Під час навчання він виконує різні ролі: джерела інформації, координатора, натхненника, мотиватора, авторитета тощо. Він створює й відповідає за атмосферу та рівень навчання у групі (класі). Саме тому ми вирішили перевірити ефективність роботи викладачів під час віддаленого навчання в Університеті й створили опитування [39] за такими питаннями:

1. Стаж роботи викладача.
2. Чи дотримуетесь Ви розкладу занять під час віддаленого навчання?
3. Який режим віддаленого навчання Ви використовуєте?
4. Чи отримуєте Ви допомогу з питань організації віддаленого навчання студентів від керівництва?
5. Чи плануєте Ви застосовувати засоби віддаленого навчання в подальшому?

6. На Вашу думку, чи вплинув перехід на віддалене навчання на рівень знань у студентів Ваших груп?

7. Як змінилась відвідуваність навчальних занять студентами Ваших груп під час віддаленого навчання?

8. Чи розповідали Ви студентам про безпеку в Інтернеті (кібербезпеку)?

9. Які, на Вашу думку, переваги віддаленого навчання?

10. З якими труднощами Вам довелося стикатися?

11. Як Ви пропонуєте вирішити труднощі, які наведені вище?

12. Яку платформу використовуєте для забезпечення віддаленого навчання?

Вибірка науково-педагогічних працівників ДонНУ складала 87 осіб. У опитуванні взяло участь 35.6% викладачів зі стажем роботи 10-20 років, 24.1% – 0-5 років, 21.8% – понад 20 років та 18.4% – 5-10 років (рис. 2.20).

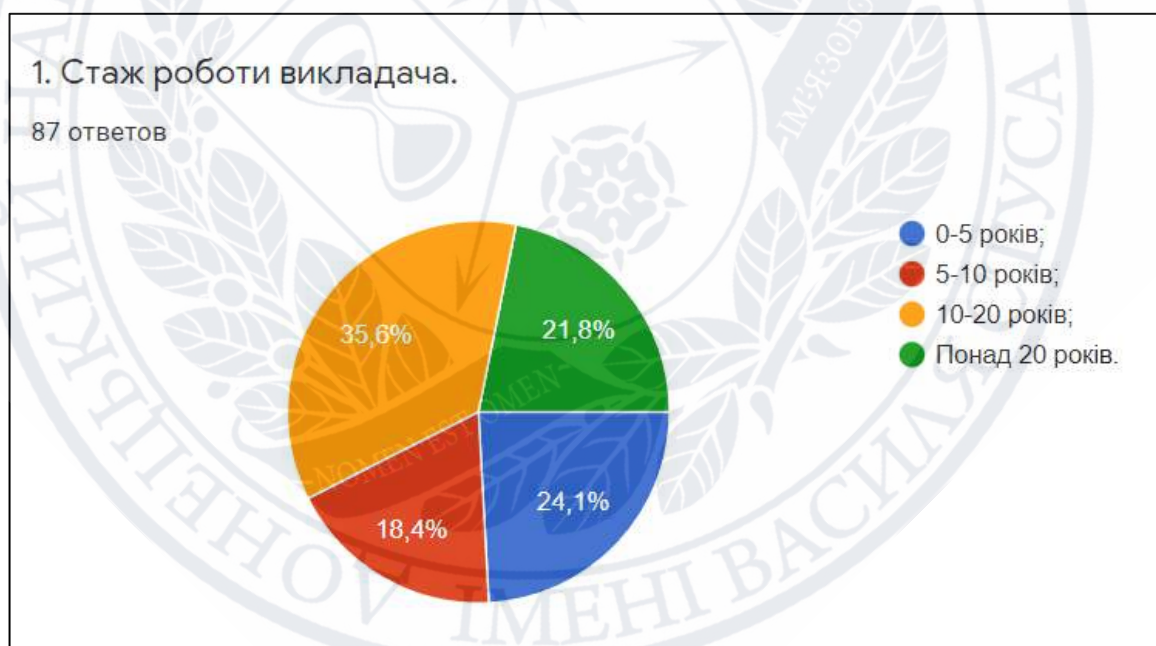

Рис. 2.20. Співвідношення респондентів за стажем викладання

94.5% викладачів дотримуються розкладу занять під час віддаленого навчання (рис. 2.21) й 87.4% переважно використовують синхронний режим (он-лайн), із засобами відеозв'язку, з можливістю оцінювання рівня засвоєння матеріалу (рис. 2.22). Це дуже високі показники, які практично не потребують вдосконалення.

Викладачам, які використовують асинхронний режим віддаленого навчання радимо відмовитись від нього та перейти на синхронний, адже він допомагає працювати в режимі реального часу й можна одночасно залучити багатьох учасників освітнього процесу й при цьому створити модель традиційної структури заняття (уроку).

Рис. 2.21. Результати опитування викладачів щодо дотримання розкладу занять

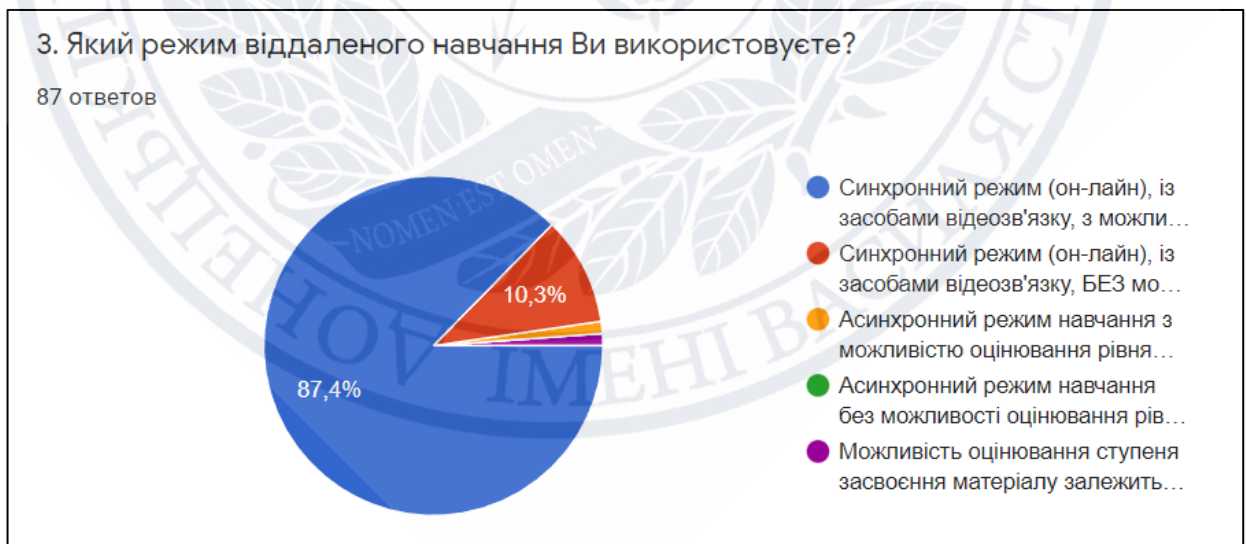

Рис. 2.22. Відповіді науково-педагогічних працівників щодо переваг вибору режиму віддаленого навчання

Для ефективної роботи викладачів під час віддаленого навчання в Університеті неабияк важлива підтримка та координація освітнього процесу від керівництва. Результати опитування показали нам, що 48.3% викладачів

відчувають підтримку та допомогу під час навчання у віддаленому режимі, 28.7% – відчувають частково, 23% – не відчувають взагалі (рис. 2.23). Це є вагомим проблемою, яке потребує негайного вирішення шляхом налагодження зв'язків між науково-педагогічним складом Університету та керівниками структурних підрозділів.

Рис. 2.23. Відповіді викладачів щодо допомоги керівництва з питань організації віддаленого навчання

Згідно з результатами опитування, 58.1% викладачів планують у майбутньому використовувати технології дистанційного навчання, 31% – частково будуть використовувати, інші у роздумах або будуть розглядати даний варіант у разі потреби (рис.2.24). Це означає, що Університет крок за кроком формує гнучку систему, як здатна змінюватись паралельно із зовнішнім середовищем та розвиватись разом із новітніми ІКТ.

Все актуальнішим питанням стає відвідуваність студентів та їхній рівень засвоєння знань під час віддаленого навчання в Університеті. Результати опитування показують нам, що 60.9% науково-педагогічних працівників вважають, що перехід на віддалене навчання практично не вплинув на рівень знань у студентів, а 21.8% вважають, що відбулись кардинальні зміни у гіршу сторону, 10.3% – практично нічого не змінилось

(рис. 2.25). Дане питання потребує швидкого вирішення з боку викладачів та керівництва шляхом мотивування та посилення контролю над студентами.

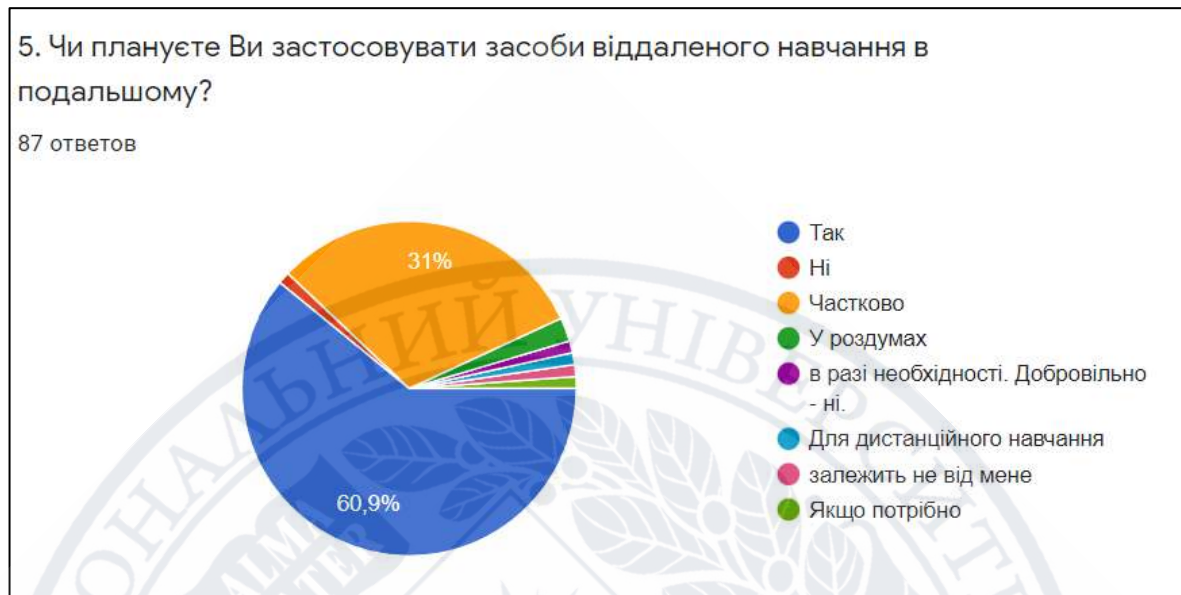

Рис. 2.24. Результати опитування викладачів щодо перспектив використання засобів віддаленого навчання

Щодо відвідуваності, то 46% викладачів запевняють, що вона не змінилась, 40.2% – збільшилась, 13.8% – зменшилась (рис. 2.26). Показник можна вважати високим, за умов якщо 13.8% студентів не з'являються на заняття через поганий зв'язок або відсутність технічного забезпечення.

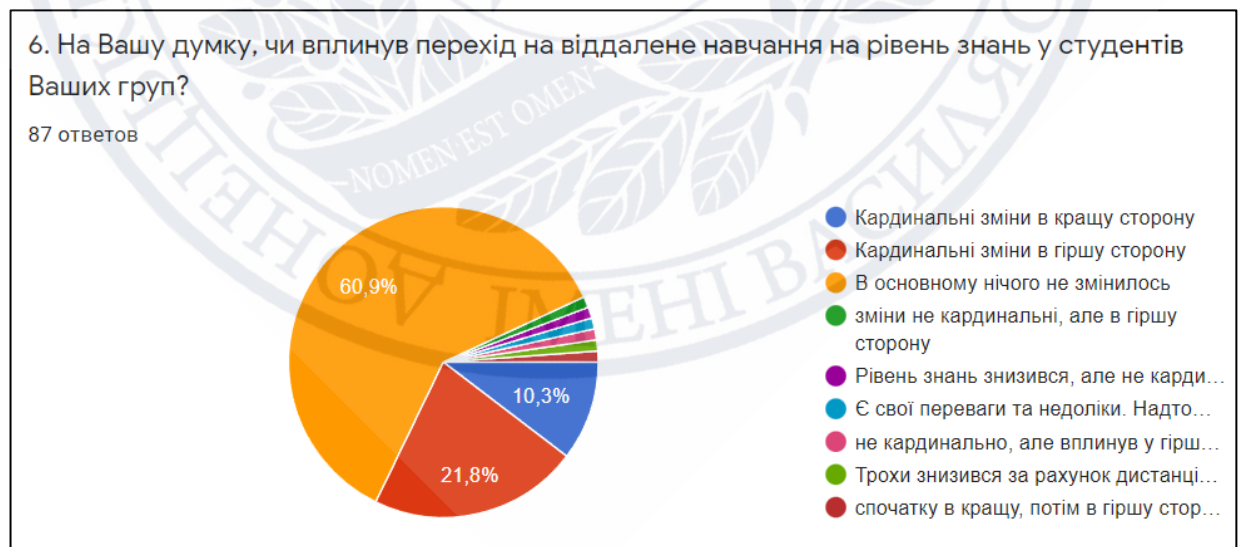

Рис. 2.25. Результати опитування викладачів щодо рівня знань у студентів при переходу на віддалене навчання

Рис. 2.26. Результати опитування викладачів щодо відвідуваності навчальних занять студентами під час віддаленого навчання

Під час роботи в Інтернеті досить важливо знати про безпеку та правильне використання інформації, зокрема про академічну доброчесність.

Згідно опитування, 46% викладачів не розповідали студентам про безпеку в Інтернеті (кібербезпеку), 26.4% — розповідали й 21.8% — вважають, що це повинні робити лише окремі викладачі (рис. 2.27). Це дуже низький показник, який потрібно негайно виправити адже це основна роботи в мережі, яку повинен знати й дотримуватись кожен студент та викладач.

Рис. 2.27. Результати опитування викладачів щодо інформування здобувачів про безпеку в Інтернеті

Під час віддаленого навчання в Університеті важливо знати, які переваги виділяють наші викладачі під час такого навчання та з якими труднощами їм довелося зустрітись (рис. 2.28-2.29):

Рис. 2.28. Результати опитування викладачів щодо переваг віддаленого навчання

Серед переваг викладачі виділяють такі:

- Мобільність;
- Економія часу;
- Доступність
- Зручність та безпечність;
- Особистий підхід.

Труднощі, з якими довелося зустрітись викладачам під час віддаленого навчання:

- Технічні проблеми;
- Проблеми з Інтернетом;
- Велике навантаження;
- Комунікація зі студентами.

Рис. 2.29. Результати опитування викладачів щодо труднощів віддаленого навчання

Рішення таких труднощів можливе шляхом записування онлайн лекцій та практичних занять, збільшення кількості спроб та проміжків часу для здачі модульного контролю, завчасні «запрошення» на пари, використання єдиної навчальної платформи усіма викладачами, покращення покриття мережі Інтернет, посилення контролю над дисципліною студентів під час віддаленого навчання (рис. 2.30):

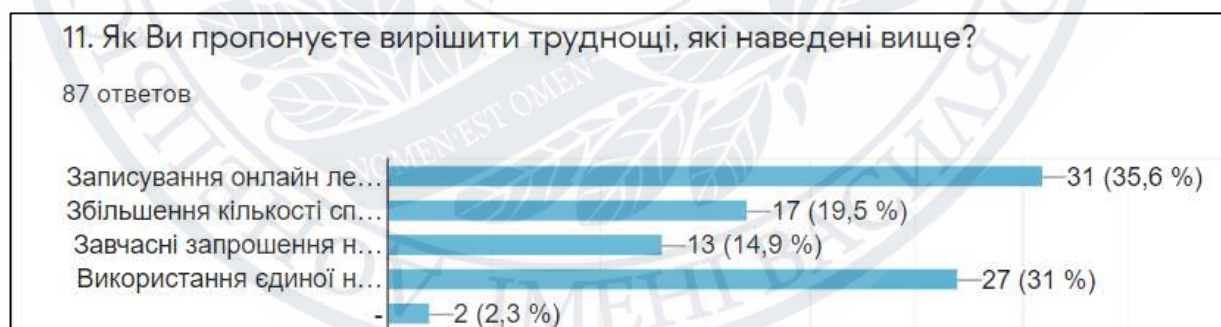

Рис. 2.30. Результати опитування викладачів щодо шляхів вирішення труднощів під час віддаленого навчання

62.1% обирають Microsoft Teams, як єдиний інформаційний ресурс для здійснення віддаленого навчання в умовах карантину, 27.6% – Skype, приблизно 10% надають перевагу Zoom. (рис. 2.31):

Рис. 2.31. Результати опитування викладачів стосовно переваг у виборі інформаційних платформ і програм для віддаленого навчання

Керівники структурних підрозділів (кафедр) відіграють важливу роль у забезпеченні навчального процесу в Університеті. Їх повинна об'єднувати спільна справа (ціль), у нашому випадку це ефективність організації дистанційного навчання в умовах карантинних обмежень. Задля визначення стану готовності й визначення умов у яких здійснюється віддалене навчання було створене опитування [39] за такими питаннями:

1. Чи було досліджено наявність доступу до Інтернету у населених пунктах здобувачів вищої освіти, яких обслуговує Університет?
2. Наскільки ефективно, на Вашу думку, було організовано віддалене навчання у закладі освіти (підрозділі), який Ви очолюєте?
3. Чи змінювався розклад занять під час віддаленого навчання?
4. Від чого, на Вашу думку, залежить ефективність віддаленого навчання?
5. Яким видом комунікації Ви б радили користуватись працівникам та студентам закладу освіти під час віддаленого навчання?
6. Яким чином, на Вашу думку, педагоги повинні інформувати студентів про домашнє завдання під час віддаленого навчання?
7. На Вашу думку, який відсоток педагогів закладу освіти забезпечений технічними засобами для організації віддаленого навчання?

8. На Вашу думку, який відсоток студентів закладу освіти долучався до занять, які проводились з використанням технології віддаленого навчання?

9. Чи надходили до Вас звернення від батьків або законних представників студентів щодо порушення прав особи на освіту під час віддаленого навчання?

10. На Вашу думку, яким чином педагогічні працівники закладу освіти повинні здійснювати контроль за рівнем засвоєння студентами навчального матеріалу?

Вибірка завідувачів кафедр ДонНУ імені Василя Стуса склала 25 осіб (генеральна сукупність – 32 особи).

При переході на віддалене навчання важливо визначити наявність доступу до Інтернету у населених пунктах здобувачів вищої освіти, яких обслуговує Університет та їх стан забезпечення технічними засобами для організації віддаленого навчання. Згідно опитування, 52% керівників не досліджували даний показник, 28% – досліджували частково, та лише 12% провели дослідження. Це дуже низький показник, який потребує вдосконалення. Він впливає на відвідуваність та результати засвоєння знань, умінь та навичок під час віддаленого навчання в Університеті (рис. 2.32):

Рис. 2.32. Результати опитування керівників підрозділів (кафедр) щодо дослідження доступу до Інтернету у населених пунктах, яких обслуговує Університет

Під час здійснення віддаленого навчання в Університеті не менш важлива ефективна організація роботи самого структурного підрозділу (кафедри). 56% опитуваних відповіли, що їхній підрозділ працює ефективно, 32% – недостатньо ефективно та 8% – неефективно (рис. 2.33):

Рисунок 2.33. Результати опитування керівників підрозділів (кафедр) щодо оцінки ефективності організації віддаленого навчання

Показник досить непоганий, але потребує вдосконалення шляхом визначення проблеми, яка виникла під час віддаленого навчання в Університеті й застосування відповідних методів та інструментів для її ліквідації.

Стосовно розкладу занять, то керівники відповіли таким чином: 52% – розклад не змінювався, 40% – частково змінювався, 8% – змінювався (рис. 2.34). Показник досить хороший, зважаючи на те, що студенти змушені були навчатись у змішаному режимі, яке супроводжувалось теоретичними заняттями online, а практичними – offline.

Рис. 2.34. Результати опитування керівників підрозділів (кафедр) щодо змін у розкладі занять під час віддаленого навчання в Університеті

Ефективність віддаленого навчання в Університеті, на думку керівників, залежить від технічного забезпечення навчального процесу (76%), мотивації студента (72%), майстерності педагогів (64%), мотивації педагога (56%), покращення комунікації між учасниками освітнього процесу (28%) (рис. 2.35):

Рис. 2.35. Результати опитування керівників підрозділів (кафедр) щодо чинників ефективності віддаленого навчання

Щодо каналу комунікацій для зв'язку учасників освітнього процесу під час віддаленого навчання за умов карантинних обмежень, то керівники структурних підрозділів (кафедр) Університету обирають на першому місці

Microsoft Teams (68%), на другому – Skype (40%), на третьому – Zoom (28%), та четвертому – Google Клас (20%) (рис. 2.36):

Рис. 2.36. Результати опитування керівників підрозділів (кафедр) щодо порад у виборі каналу комунікацій під час віддаленого навчання

Стосовно каналів інформування про домашнє завдання здобувачів освіти під час віддаленого навчання за умов карантинних обмежень, то керівники структурних підрозділів (кафедр) Університету на першому місці виділяють пошту Outlook (68%), на другому – Telegram (36%) та третьому – Viber (20%) (рис. 2.37):

Рис. 2.37. Результати опитування керівників підрозділів (кафедр) щодо каналів інформування студентів освіти під час віддаленого навчання

Не менш важливе є забезпечення технічними засобами викладачів закладу освіти при організації віддаленого навчання в умовах карантинних обмежень. На думку 40% керівників, забезпечені технікою більше ніж 80% викладачів, 40% опитаних завідувачів кафедр вважають, що приблизно від 60% до 80% та 12% – від 40% до 60% педагогів забезпечені технічними засобами для організації віддаленого навчання (рис. 2.38):

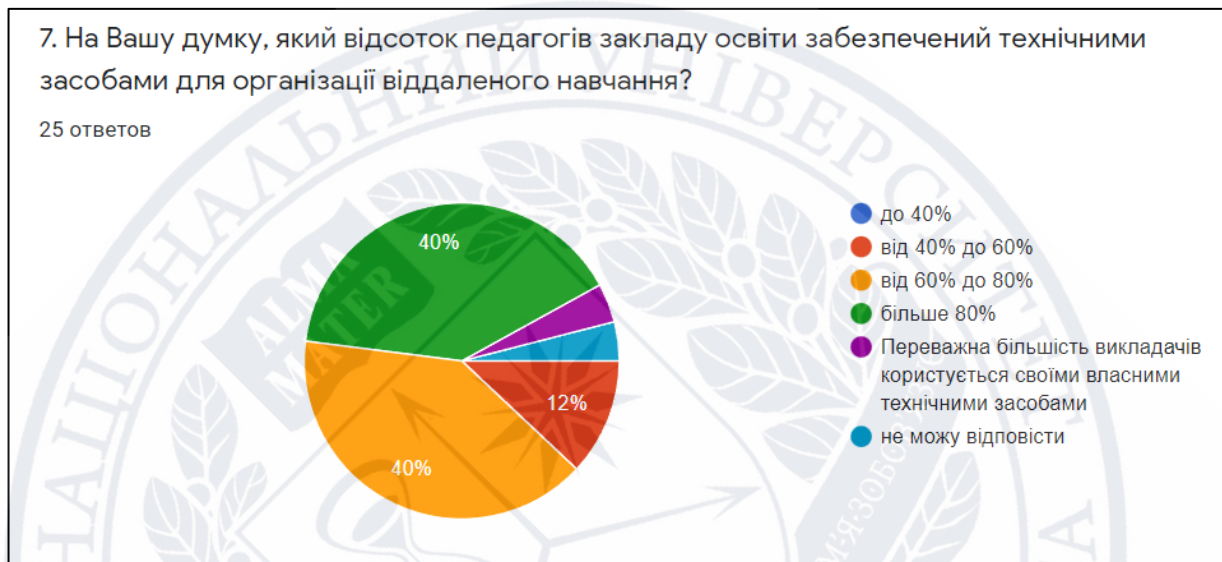

Рисунок 2.38. Результати опитування керівників підрозділів (кафедр) щодо рівня забезпеченості технічними засобами педагогів під час віддаленого навчання

Як бачимо, керівники вважають, що більшість науково-педагогічних працівників забезпечено засобами здійснення віддаленого навчання.

Важливо, щоб під час віддаленого навчання використовувались спеціальні канали комунікацій та відповідні технології, а не просто соціальні мережі, тому ми вирішили дослідити наскільки посилений контроль над даним питанням та чи дотримуються його студенти (учні). Відповідно до результатів опитування, 60% керівників стверджують, що більше ніж 80% студентів долучаються до online-занять, які проводились з використанням спеціальних технологій віддаленого навчання, 28% – від 60% до 80%, 12% – від 40% до 60% (рис. 2.39):

Рис. 2.39. Результати опитування керівників підрозділів (кафедр) щодо відвідування студентами занять під час віддаленого навчання

Показник присутності здобувачів на онлайн-заняттях підтверджено і перевірками із навчального відділу, тому може вважатися надійним і високий, який може існувати без додаткового втручання.

Під час організації й здійсненні online-навчання велику увагу потрібно звертати щодо прав студентів на освіту. 100% керівників відповіли, що до них не надходили звернення від батьків або законних представників студентів щодо порушення прав особи на освіту під час віддаленого навчання (рис. 2.40):

Рис. 2.40. Результати опитування керівників підрозділів (кафедр) щодо порушення прав особи на освіту

Ну і щодо рівня засвоєння знань у студентів, то керівники рекомендують використовувати такі форми контролю (рис. 2.41):

- Онлайн-опитування – 76% голосів;
- Онлайн-тестування – 68% голосів;
- Фото виконаних робіт – 20%.

Ідеальним варіантом буде той, коли всі ці три форми будуть поєднуватись між собою і використовуватись паралельно під час перевірки знань в умовах віддаленого навчання.

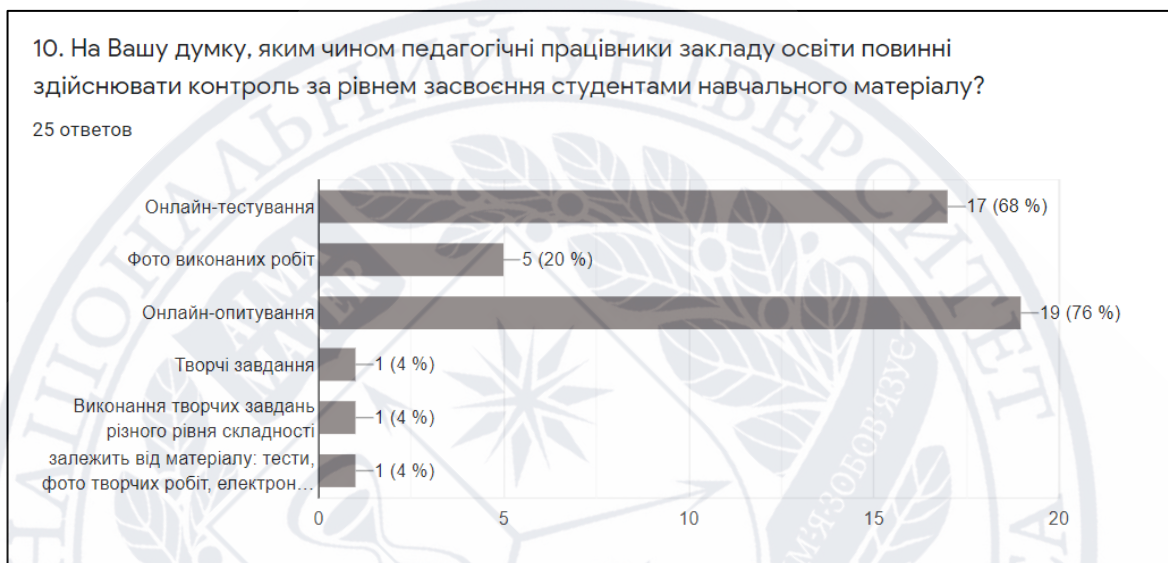

Рис. 2.41. Відповіді керівників підрозділів (кафедр) щодо форм контролю під час віддаленого навчання

Отже, опитування, які були проведені між студентами, викладачами та керівниками (завідувачами кафедр) Університету щодо ефективності здійснення віддаленого навчання дало змогу визначити умови управління організацією з освітнього процесу в умовах карантину та зробити відповідні рекомендації, які наведено у підрозділі 2.2.

2.2 Організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантину

У різноманітних наукових джерелах термін «умова» трактується як «те, від чого залежить інше» [42]. Умова – це те, що робить можливим наявність певного предмета, процесу чи явища.

Педагогічні умови – це стійкі обставини, які визначають стан і розвиток функціонуючих педагогічних системах [43]. Семенова А. у своїх роботах визначає педагогічні умови як певні обставини, від яких залежить та відбувається процес підготовки майбутніх фахівців [44].

Крім цього, існують й інші визначення поняття «педагогічні умови» (табл. 2.1):

Таблиця 2.1 – Визначення поняття «педагогічні умови»

Автор	Визначення
Федорова О.Ф. [45]	сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання;
Манько В. М. [45]	взаємопов'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності
Алексюк А. М., Аюрян А. А., Підкасистий П. І. [46]	чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому поділяють їх на: зовнішні (позитивні відносини викладача і студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо) та внутрішні (індивідуальні властивості студентів, тобто стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо)

Продовження таблиці 2.1

Андрєєва В. [47]	результат цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей;
Бабанський Ю.К. [48]	чинники (обставини), від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи;
Стасюк В. [49]	обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей;
Костюшко Ю. [50]	це детермінанти, що забезпечують процес формування знань, умінь і навичок.

У освітньому процесі ЗВО цілеспрямовано створюються організаційно-педагогічні умови задля формування компетентного фахівця. Вони лежать в таких площинах взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу як – «студент – викладач», – «студент – студент», – «студент – студентський колектив», – «студент – професія» [49].

За Седовою І. педагогічні умови повинні відповідати певним вимогам (рис. 2.42):

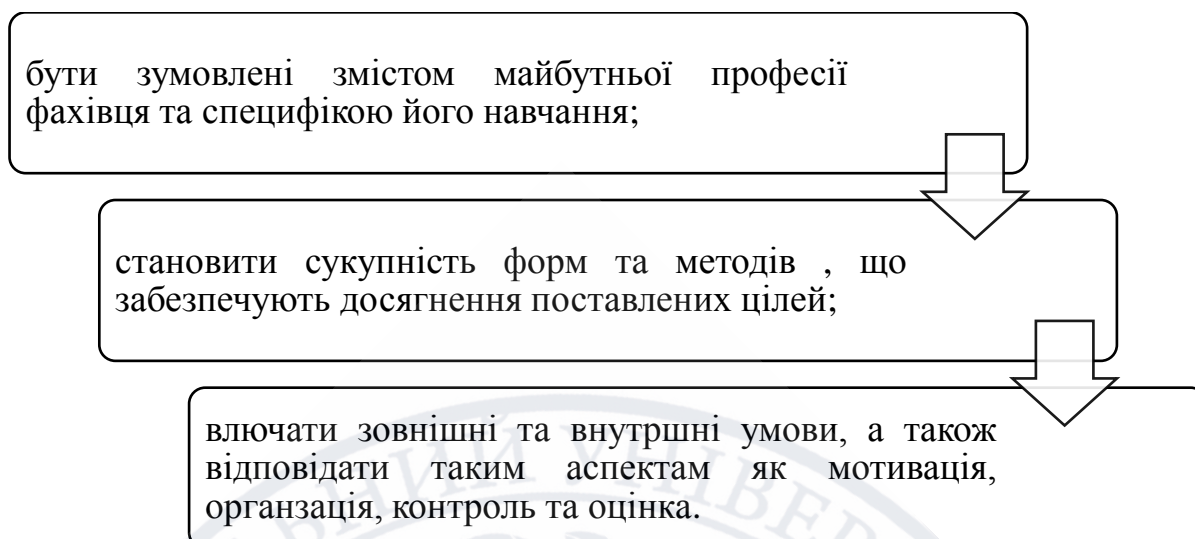

Рис. 2.42. Вимоги до педагогічних умов
(розроблено автором за джерелом [52])

Проаналізувавши наукові джерела та результати опитування учасників освітнього процесу у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса, було визначено такі *організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантину*:

- використання єдиної програми для здійснення віддаленого навчання в ДонНУ імені Василя Стуса, а саме Microsoft Teams;
- підсилення технічної підтримки Центру ДонНУ імені Василя та забезпечення його необхідними ресурсами;
- мотивування суб'єктів освітнього процесу до здійснення ефективного та якісного навчання під час віддаленого навчання;
- чітке планування роботи Університету під час віддаленого навчання, визначення конкретних цілей та задач та контроль над звітністю керівного складу щодо їх виконання;
- посилення контролю над рівнем засвоєння знань студентами Університету під час віддаленого навчання шляхом онлайн-опитувань та онлайн-тестувань;

Їх можна класифікувати на дві групи: *технічні* та *організаційно-управлінські* (рис. 2.43):

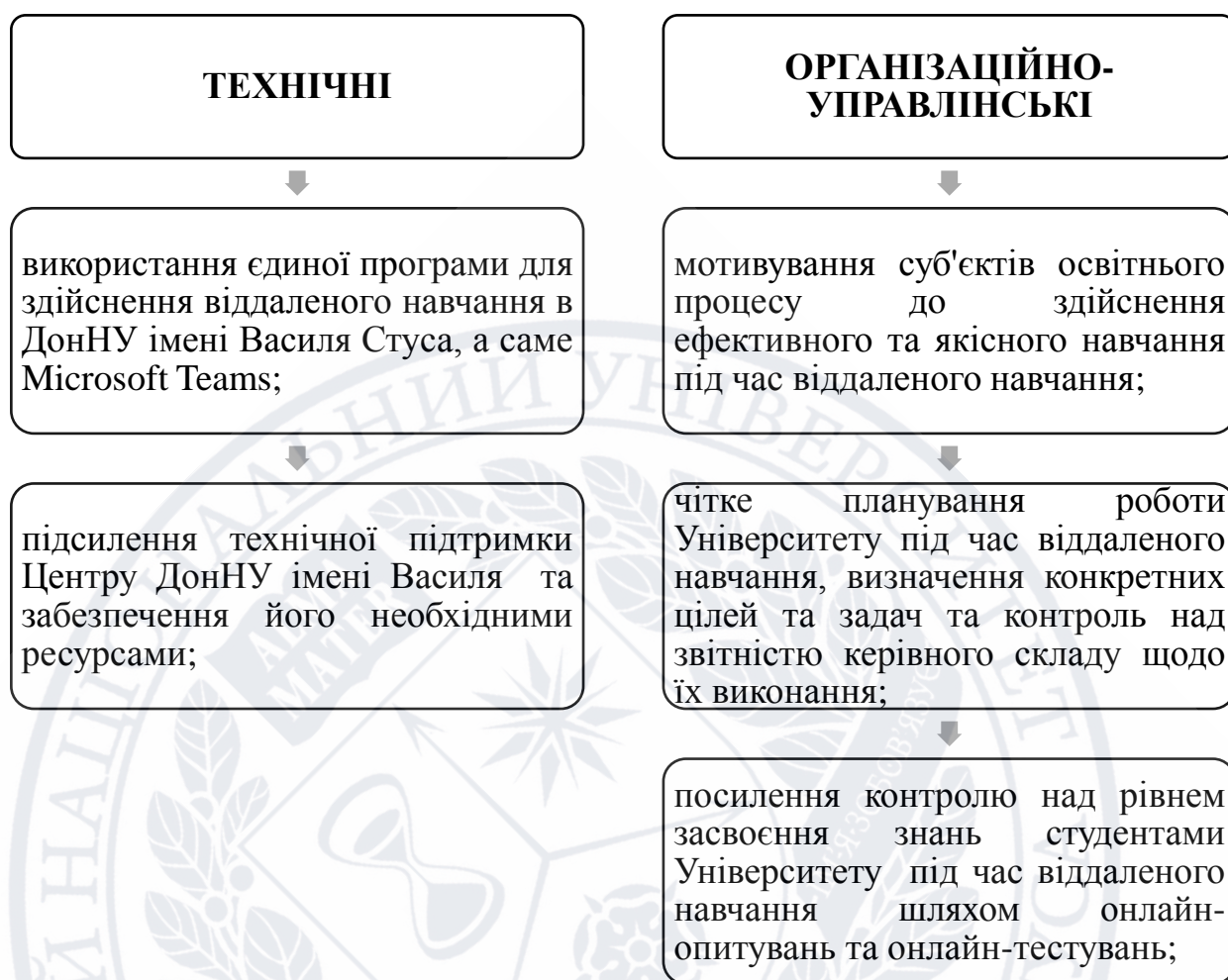

Рис. 2.43. Організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання в Університеті

Розглянемо детальніше *першу організаційно-педагогічну умову* – використання єдиної програми для здійснення віддаленого навчання в ДонНУ імені Василя Стуса, а саме Microsoft Teams (за результатами опитування).

Microsoft Teams – це цифровий центр, який забезпечує продуктивну спільну роботу на online-заняттях, дозволяє створити персональне навчальне середовище, персоналізувати його та оптимізувати роботу зі співробітниками. При дистанційному навчанні з використанням відео- та аудіозв'язку чат групи використовується як своєрідна віртуальна аудиторія для організації і проведення навчального заняття (у тому числі і в окремих

підгрупах) [38]. Використання мобільного додатку Microsoft Teams дає можливість оперативно зв'язатись із викладачем, особливо у випадку позапланової консультації [38].

Університет, як нам відомо, використовує змішану форму навчання, тому важливо, щоб заняття online проводились у єдиній програмі. Це допоможе якісніше налагодити комунікацію між учасниками освітнього процесу, прискорить перехід між віртуальними класами та весь навчальний матеріал можна буде зібрати в одній програмі (сховищі). Традиційно змішане навчання розглядають як об'єднання традиційних формальних засобів навчання: роботу в аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу, – із неформальними, наприклад, з обговоренням дискусійних питань за допомогою електронної пошти та Інтернет-конференцій (Д. Пейнтер) [40].

Друга організаційно-педагогічна умова – підсилення технічної підтримки Центру ДонНУ імені Василя та забезпечення його необхідними ресурсами. Сюди слід віднести:

- наявність стійкої мережі Інтернет;
- технічний супровід та технічне забезпечення;
- технічне консультування;
- навчання комп'ютерній грамотності.

Наявність стійкої мережі Інтернет допоможе позбутись постійного порушення зв'язку під час онлайн-занять та сприяє швидкому з'єднанню при онлайн-засіданнях тощо.

Технічний супровід та технічне забезпечення – це головна умова при проведенні будь-якого заходу чи події. Ці ресурси допоможуть учасникам освітнього процесу відчувати себе комфортніше під час віддаленого навчання.

Технічне консультування та навчання комп'ютерної грамотності допоможе старшому поколінню швидше освоїти нові інформаційні ресурси та прискорить процес адаптації суб'єктів ЗВО до нових форм й методів здійснення освітнього процесу.

Третя організаційно-педагогічна умова – мотивування суб'єктів освітнього процесу до здійснення ефективного та якісного навчання під час віддаленого навчання. Це одна з важливих умов, оскільки саме мотивація спонукає здобувачів вищої освіти й педагогів до певних дій, активностей та пізнання навчальної діяльності. При визначенні методу мотивації варто визначити та врахувати запити, інтереси і прагнення учасників освітнього процесу та паралельно розвивати віру в себе та у студентів, педагогів (в свої здібності, здатність навчати й навчатись тощо).

Зокрема, про низьку мотивацію студентів-медиків до дистанційного навчання йдеться у статті І. В. Подоляка, як і про недостатню готовність і викладачів, і студентів до її впровадження [53].

Четверта організаційно-педагогічна умова – чітке планування роботи Університету під час віддаленого навчання, визначення конкретних цілей та задач та контроль над звітністю керівного складу щодо їх виконання.

Головне завдання кожного університету – це створення стратегічних планів, визначення цілей та задач на основні проміжки часу його функціонування. Особливо важливо будувати стратегію під час віддаленого навчання, враховувати всі можливі ризики та прогнозувати зміни з якими можна зустрітись. Заздалегідь варто визначити обсяг аудиторних та онлайн-занять, спрогнозувати графік навчального процесу під час карантинних обмежень, ввести нові форми поточного та підсумкового контролю, які будуть відповідати умовам здійснення віддаленого навчання під час всесвітньої пандемії.

Корисною порадою до даної умови буде створення в Університеті орієнтовного чек-листа організаційних завдань на певний період із зазначенням дедлайну. У ньому можна висвітлити такі завдання: аналіз поточної ситуації, забезпечення системної підтримки, врегулювання реалізації змішаного навчання, забезпечення надійного доступу до Інтернету, розробити власну модель навчання в умовах карантинних обмежень,

регулярні опитування суб'єктів освітнього процесу, планові оновлення та оптимізація роботи Університету тощо.

Контроль над звітністю керівного складу щодо досягнення та виконання цілей та задач, які поставлені перед Університетом, допоможе керівництву визначати стан ефективності роботи навчального закладу в певний проміжок часу й сприятиме у якісному прийнятті майбутніх рішень щодо планування, організації, контролю та мотивації надання освітніх послуг в закладі вищої освіти.

П'ята організаційно-педагогічна умова – посилення контролю над рівнем засвоєння знань студентами Університету під час віддаленого навчання шляхом онлайн-опитувань та онлайн-тестувань (відповідно до опитування).

Під час віддаленого навчання важливо не втрачати зв'язок зі студентом та максимально перевіряти рівень засвоєння знань під час заняття, оскільки студенти практично не виходять на відеозв'язок і не зрозуміло, чим під час пари займаються. Тому рекомендуємо використовувати онлайн-опитувань та онлайн-тестувань по закінченню заняття задля перевірки засвоєння навчального матеріалу, про що наголосили у своїх відповідях як викладачі, так і студенти.

Кожна із виділених організаційно-педагогічних умов, на нашу думку, забезпечуватиме якісне функціонування віддаленого навчання у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса в умовах карантинних обмежень. Якщо знехтувати хоча б одною, то система не буде працювати цілісно й налагоджено, будуть знижуватись показники, які розглядались вище в опитуваннях, що у свою чергу приведе до зниження ефективності організації роботи у самому Університеті.

Враховуючи теоретично обґрунтовані організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантину та результати опитування учасників освітнього процесу, нами було розроблено рекомендації, які зображено на рисунках 2.44-2.46:

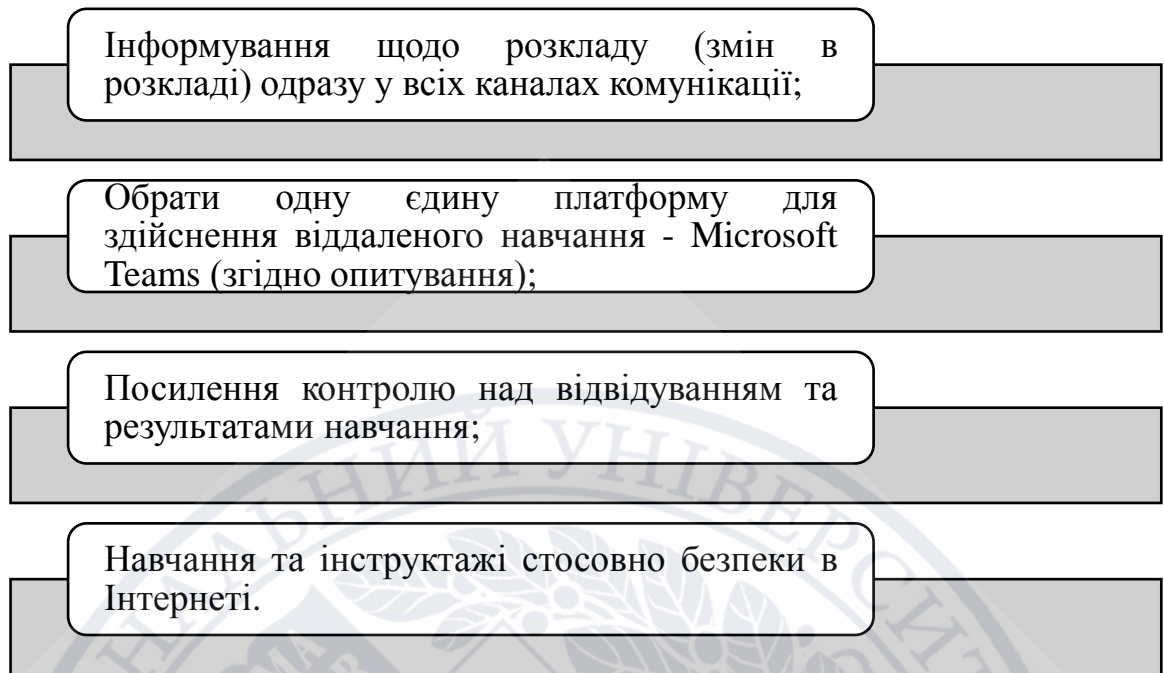

Рис. 2.44. Рекомендації щодо здійснення віддаленого навчання (за результатами опитуванням студентів ДонНУ імені Василя Стуса)

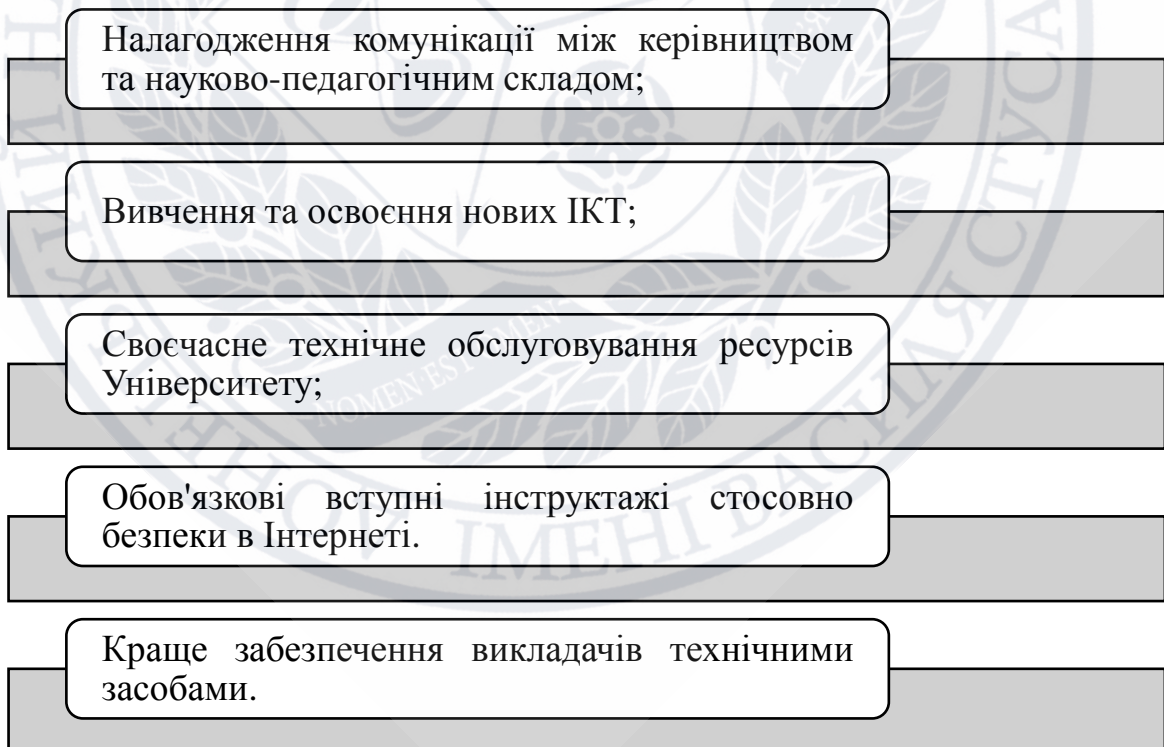

Рис. 2.45. Рекомендації здійснення віддаленого навчання (за результатами опитуванням викладачів ДонНУ імені Василя Стуса)

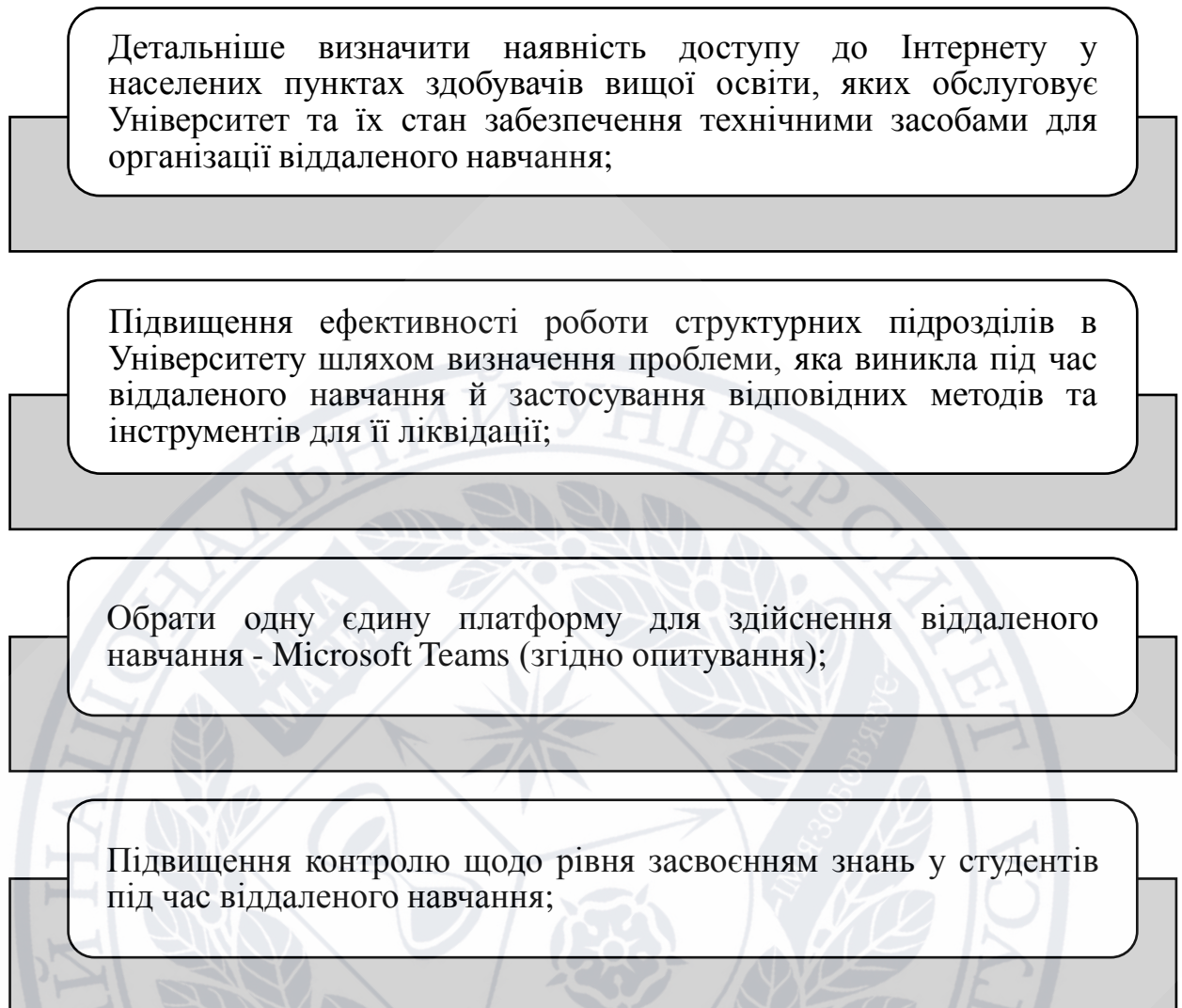

Рис. 2.46. Рекомендації здійснення віддаленого навчання згідно з опитуванням завідувачів кафедр ДонНУ імені Василя Стуса

Рекомендації, які наведені вище, допоможуть покращити рівень управління організацією дистанційним навчанням в умовах карантинних обмежень у Донецькому національному Університеті імені Василя Стуса, а також дадуть можливість швидко адаптуватись під час змін епідеміологічної ситуації в Україні.

Висновки до розділу 2

Отже, у другому розділі досліджено стан процесу управління та організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантину.

У ДонНУ імені Василя Стуса задля ефективності здійснення віддаленого навчання функціонує Центр дистанційної освіти та веб-технологій. У своїй роботі він взаємодіє з усіма факультетами та з іншими структурними підрозділами Університету, а також із зовнішніми організаціями.

Для визначення стану процесу управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантинних обмежень було створено опитування для учасників освітнього процесу. Загалом в опитуванні взяло участь 749 осіб, з них 637 – студенти, 87 – викладачі, 25– керівний склад Університету.

Згідно з результатами опитування учасників освітнього процесу, деякі процеси здійснення віддаленого навчання потребують особливої уваги та контролю, а саме:

- ✓ оперативність інформування студентів щодо розкладу (змін у розкладі), а також термінів дистанційної роботи, термінів виконання робіт, звітування тощо, шляхом використання корпоративної пошти Outlook паралельно з іншими каналами комунікації: Viber, Telegram, WhatsApp, телефонні дзвінки тощо ;
- ✓ потрібно обрати одну єдину платформу для здійснення віддаленого навчання – Microsoft Teams (згідно опитування);
- ✓ посилення контролю над відвідуванням та результатами навчання студентів (учнів);
- ✓ навчання та інструктажі для учасників освітнього процесу стосовно безпеки в Інтернеті.
- ✓ налагодження комунікації між керівництвом та науково-педагогічним складом;
- ✓ вивчення та допомога в освоєнні нових ІКТ;
- ✓ своєчасне технічне обслуговування ресурсів Університету;
- ✓ детальніше визначити наявність доступу до Інтернету у населених пунктах здобувачів вищої освіти, яких обслуговує Університет та

їх стан забезпечення технічними засобами для організації віддаленого навчання;

✓ підвищення ефективності роботи структурних підрозділів в Університету шляхом визначення проблеми, яка виникла під час віддаленого навчання й застосування відповідних методів та інструментів для її ліквідації.

Використання змішаної форми навчання під час карантинних обмежень у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса має свої позитивні сторони. До них слід віднести зацікавленість студентів у творчому процесі при отриманні нових знань, умінь та навичок, а також можливість відвідувати заняття для тих, хто постійно хворіє. Також важливо зазначити, що поєднання переваг змішаних типів освіти, може допомогти у майбутнього досягти високих результатів та балансу між традиційною та дистанційною освітою.

Аналіз наукових джерел та результати опитування суб'єктів освітнього процесу Університету допомогли нам визначити такі організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання під час карантину: *технічні*: використання єдиної програми для здійснення віддаленого навчання в ДонНУ імені Василя Стуса, а саме Microsoft Teams; підсилення технічної підтримки Центру ДонНУ імені Василя та забезпечення його необхідними ресурсами; *організаційно-управлінські*: мотивування суб'єктів освітнього процесу до здійснення ефективного та якісного навчання під час віддаленого навчання; чітке планування роботи Університету під час віддаленого навчання, визначення конкретних цілей та задач та контроль над звітністю керівного складу щодо їх виконання; посилення контролю над рівнем засвоєння знань студентами Університету під час віддаленого навчання шляхом онлайн-опитувань та онлайн-тестувань;

Дотримання кожної з виділених умов, на наш погляд, дозволить Університету забезпечити якісне функціонування віддаленого навчання в умовах карантинних обмежень.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження допомогли зробити такі підсумки:

1. Здійснивши ретроспективний аналіз, дійшли висновку, що дистанційне навчання – це передача інформації в інтерактивному режимі за допомогою новітніх ІКТ від педагога до студента. Основні етапи становлення такої форми навчання можна пов'язати з розвитком обчислювальної техніки. Спочатку дистанційне навчання існувало у формі листування, потім за допомогою телеграфу та телефона, далі стають популярними аудіо- та відео-уроки по телебаченню та радіо, згодом уже з'являється Інтернет, за допомогою якого віддалене навчання поширюється все швидше та якісніше, надає більше можливостей та сприяє професійному розвитку особистості. У роботах науковців, яких ми розглядали, історія й виникнення даного поняття розглядається побіжно.

З'ясовано, що під час впровадження дистанційного навчання або його методів у закладі вищої освіти важливо враховувати форми та засоби здійснення. Якщо ними знехтувати, то університет (заклад освіти) не буде працювати налагоджено та ефективно. Головними перевагами дистанційного навчання є гнучкість, паралельність, технологічність, модульність, економічну ефективність, одночасне використання інформації будь-якою кількістю осіб, соціальну рівність, підвищений контроль якості навчання, відсутність географічних кордонів.

Під час всесвітньої пандемії дистанційне навчання пройшло етапи жорсткого та адаптивного карантину, які супроводжувались масою проблем для вирішення яких потрібно дотримуватись таких принципів: індивідуалізація, стартові знання, педагогічна доцільність застосування ІТ, гуманістичне навчання, пріоритетність, вибір змісту освіти, забезпечення безпеки інформації, відповідність технології навчання, мобільність навчання, самоактуалізація та особистісно-орієнтований підхід.

2. З'ясовано сутність поняття «управління організацією дистанційного навчання» у закладах вищої освіти, яке полягає у якісному

прийнятті рішень щодо розподілу організаційних ресурсів (матеріальних, фінансових, людських), у тому числі за визначенням організаційних структур і дій підлеглих в умовах карантинних обмежень.

3. Обґрунтовано принципи здійснення дистанційного навчання у ЗВО в умовах карантинних обмежень. До них віднесено: стартові знання, індивідуалізацію, педагогічну доцільність застосування ІТ, гуманістичне навчання, пріоритетність, вибір змісту освіти, забезпечення безпеки інформації, відповідність технології навчання, мобільність навчання, самоактуалізацію, особистісно-орієнтований підхід.

4. Результати констатувального етапу експерименту, в якому взяло участь 637 студентів, 87 викладачів і 25 керівників кафедр, засвідчили:

по-перше, те, що студентів вчасно інформують щодо змін у розкладі, термінів виконання завдань та звітування про виконання під час віддаленого навчання (ствердно відповіло 77.7% опитаних студентів), 95.4% викладачів дотримуються розкладу під час такого режиму, а 52% керівників стверджують, що розклад не змінювався протягом віддаленого навчання.

По-друге, у 67.7% опитаних здобувачів не виникало проблем із засвоєнням знань, формуванням умінь і навичок у режимі віддаленого навчання, 60.9% опитаних викладачів зазначили, що перехід на режим віддаленого навчання не вплинув на рівень знань студентів, а 60% керівників зазначило, що більше 80% студентів закладу освіти долучався до занять, які проводились з використанням технології віддаленого навчання й рекомендують використовувати онлайн-тестування (68%) та онлайн-опитування (76%) задля контролю над рівнем засвоєння студентами навчального матеріалу.

По-третє, з'ясовано, що найзручнішим комунікатором визнано програму Microsoft Teams, яку обирають 91.4% здобувачів, 62.1% викладачів і 68% керівників кафедр. Проте 51,7% викладачів вказали, що мають проблеми з допомогою керівництва з питань віддаленого навчання.

По-четверте, досліджено, що в Університеті створено ефективні умови для організації віддаленого навчання (ствердно відповіло 70% студентів, 56% – керівників кафедр). Однак, 46% опитаних викладачів не розповідають студентам про безпеку в Інтернеті.

Оскільки основною технічною проблемою і здобувачі вищої освіти (32.8%) і викладачі (59.8%) назвали відсутність або нестабільність Інтернету (а 64,4% вказали на технічні труднощі) і 76% опитаних керівників зазначили, що ефективність віддаленого навчання залежить від технічного забезпечення, то під час організації віддаленого навчання потрібно ретельніше дослідити наявність доступу до Інтернету у населених пунктах здобувачів вищої освіти, яких обслуговує Університет.

5. На основі аналізу наукових джерел та результатів опитування суб'єктів освітнього процесу Університету визначено такі організаційно-педагогічні умови управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантинних обмежень, які були класифіковані на дві групи:

1) *технічні*: а) використання єдиної програми для здійснення віддаленого навчання в ДонНУ імені Василя Стуса, а саме Microsoft Teams; б) підсилення технічної підтримки Центру ДонНУ імені Василя та забезпечення його необхідними ресурсами;

2) *організаційно-управлінські*: а) мотивування суб'єктів освітнього процесу до здійснення ефективного та якісного навчання під час віддаленого навчання; б) чітке планування роботи Університету під час віддаленого навчання, визначення конкретних цілей та задач і посилення контролю над звітністю керівного складу Університету щодо досягнення цілей та задач, які поставлені перед ним під час карантинних обмежень; в) посилення контролю над рівнем засвоєння знань студентами Університету під час віддаленого навчання шляхом онлайн-опитувань та онлайн-тестувань.

Дотримання кожної з виділених умов, на нашу думку, дозволить Університету забезпечити якісне функціонування віддаленого навчання в умовах карантинних обмежень.

На основі визначених організаційно-педагогічних умов управління організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах карантинних обмежень та результатів опитування учасників освітнього процесу *розроблено* такі рекомендації:

- оперативність інформування студентів щодо розкладу (змін у розкладі), а також термінів дистанційної роботи, термінів виконання робіт, звітування тощо, шляхом використання корпоративної пошти Outlook паралельно з іншими каналами комунікації: Viber, Telegram, WhatsApp, телефонні дзвінки тощо ;
- обрати одну єдину платформу для здійснення віддаленого навчання – Microsoft Teams (згідно опитування);
- посилення контролю над відвідуванням та результатами навчання студентів (учнів);
- навчання та інструктажі для учасників освітнього процесу стосовно безпеки в Інтернеті.
- налагодження комунікації між керівництвом та науково-педагогічним складом;
- вивчення та допомога в освоєнні нових ІКТ;
- своєчасне технічне обслуговування ресурсів Університету;
- детальніше визначити наявність доступу до Інтернету у населених пунктах здобувачів вищої освіти, яких обслуговує Університет та їх стан забезпечення технічними засобами для організації віддаленого навчання;
- підвищення ефективності роботи структурних підрозділів в Університеті шляхом визначення проблеми, яка виникла під час віддаленого навчання й застосування відповідних методів та інструментів для її ліквідації.

Дослідження не вичерпало всіх аспектів проблеми управління організацією дистанційного навчання у ЗВО в умовах карантинних обмежень. Перспективним вважаємо вивчення питань адаптивного управління закладом вищої освіти, а також методів та форм управління організацією змішаного навчання у закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рибак І. І. Системний підхід до аналізу організаційної структури факультету ЗВО. Розвиток освіти і науки: проблеми, теорія, досвід і перспективи : матер. II заоч. Всеукр. наук.-практ. конф. Електронне видання / за ред. В. Ф. Русакова, І. М. Зарішняк. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 37-40. URL: <https://jron.donnu.edu.ua/index>.
2. Рибак І. І. Чинники ефективності дистанційного навчання у закладах вищої освіти. Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2019-2020 рр. (квітень-травень 2021 р.). Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. С. 380-382. URL: <https://jpvs.donnu.edu.ua/issue/view/370>.
3. Т.В. Січко, І.І. Рибак. Системний підхід до аналізу організаційних структур. Вісник ХНУ. Хмельницький, 2021. (№4). С. 70-74.
4. Дистанційне навчання. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дистанційне_навчання.
5. Андрєєв А. А. Дистанційна освіта: сутність, технологія, організація. Москва: Видавництво МЕСІ, 1999. 196 с.
6. Волинський Є. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання. Хмельницький, 2012. 280 с.
7. Федорук П. І. Адаптивна система дистанційного навчання та контролю знань на базі інтелектуальних Інтернет-технологій: автореф. дис.... д-ра техн. наук: 05.13.06. НАН України, Ін-т пробл. мат. машин і систем. Київ, 2009. 37 с.
8. Шаран Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США: дис.... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. 249 с.

9. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання. Енциклопедичне видання: навч.-метод. посіб. Київ, 2007. 127 с.
10. Кухаренко В. М. Технологія створення дистанційного курсу . Київ: Міленіум, 2008. 324 с. URL: http://dl.khpi.edu.ua/pluginfile.php/29481/mod_resource/content/1/TCDK-Kuxarenko_PDF.pdf.
11. Гончаренко С. Дистанційне навчання. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 92 с.
12. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2011. 486 с.
13. Полат Є. С. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти: навч. посібник для студ. вищ. навч. Москва: Видавничий центр «Академія», 2009. 272 с.
14. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18>.
15. Косяк В. Р. Зміст та принципи організації дистанційного навчання в закладах вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 37. С. 218-223.
16. Коханська Т. В., Ключникова Н. В. Переваги та недоліки дистанційної освіти в умовах розвитку інформаційних технологій та телекомунікацій. *Проблем використання інформаційних технологій у сфері освіти, науки і промисловості: Х міжнар. конф.*, м. Дніпропетровськ, 30-31 січня 2013 р. Дніпропетровськ: НГУ, 2013. С. 142-144.
17. Кушерець В.І. Концептуальні засади дистанційної освіти українців зарубіжжя. Київ: Знання України, 2003. 166 с.
18. Дистанційна освіта. URL: <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro/>.
19. Одінцева Г.С. Державне управління і менеджменту. Херсон, 2002. 492 с.
20. Атаманчук Г. В. Теорія державного управління. Москва, 2010. 525 с.

21. Мельтюхова Н. М. Енциклопедичний словник з державного управління. Київ, 2010. 722 с.
22. Приживара С. В. Управління як специфічний вид діяльності. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/1/07.pdf/>.
23. Колпаков В. К. Адміністративне право України. Київ, 2003. 544 с.
24. Словник-довідник менеджера. Москва, 1996. 412 с.
25. Управління, різновиди та складові. Менеджмент: навч. посіб. / за заг. ред. Г.О. Дорошенко. Харків, "ВСВ-Принт", 2015. 300 с. URL: https://pidru4niki.com/85073/menedzhment/upravlinnya_vidi_skladovi.
26. Поняття управління. Кремень В. Г. Філософія управління: підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: Знання України, 2007. 360 с. URL: <https://studfile.net/preview/5483284/page:33/>.
27. Управління організацією. URL: https://stud.com.ua/36073/sotsiologiya/upravlinnya_organizatsiyeyu.
28. Положення про дистанційне навчання. URL: <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/polozhennja-kmu?start=1>
29. Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. URL: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/>.
30. Кравчинська Т.С. Особливості управління освітнім процесом за дистанційною формою навчання. Херсон, 2017. С. 120-124.
31. Анісімов А. Робота в системі дистанційного навчання Moodle. Харків, 2009. 292 с.
32. Критерії оцінки ефективності дистанційного навчання. URL: <https://studfile.net/preview/8976549/page:13/>.
33. Університет і коронавірус: досвід ДонНУ імені Стуса. URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/universytet-i-koronavirus-dosvid-donnu-imeni-stusa>.

34. Положення про центр дистанційної освіти та веб-технологій Донецького національного університету імені Василя Стуса. Вінниця: 2019, 5 с.

35. Центр дистанційної освіти НТУ «ХП». URL: <http://cde.kpi.kharkov.ua/cdes/INDEX.HTM>.

36. Центр дистанційної освіти та веб-технологій Донецького національного університету імені Василя Стуса. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/czentr-dystancijnoyi-osvity-ta-veb-tehnologij/>.

37. Посилання на опитування для студентів. URL: <https://forms.gle/byN2TSMRk7MyfQVU>.

38. Щербakov О. В. Організація платформи дистанційного навчання за допомогою сервісів Microsoft Office 365 Education. URL: <https://liko-school.kiev.ua/images/professional-achievements/Scherbakov.pdf>

39. Посилання на опитування для викладачів. URL: <https://forms.gle/VMGvuCfMCVZUgNN9>.

40. Фандєєва А.Є. Змішане навчання як технологія змін і трансформації. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4544.

41. Посилання на опитування для керівників. URL: <https://forms.gle/J8bFkqxRJAim4akv5>.

42. Аверінцев С. С. Філософський енциклопедичний словник. Москва, 1989. 815 с.

43. Сластенін В. А., Ісаєв І. Ф., Міщенко А. І., Шиянов Є. Н. Педагогіка. Москва, 2002. 512 с.

44. Іполитова Н. Аналіз поняття «педагогічні умови»: сутність, класифікація. General and Professional Education. Москва, 2012. С. 8–14.

45. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. Соціалізація особистості: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. Київ: Логос, 2000. С. 153 – 161.

46. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посіб. Київ: ІСДО, 1993. 336 с.
47. Андреев В. Евристичне програмування навчально-дослідницької діяльності. Москва: Вищ. шк., 1981. 240 с.
48. Бабанський Ю. Вибрані педагогічні праці. М: Педагогіка, 1989. 560 с.
49. Стасюк В. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі «школа-вищий заклад освіти». Одеса, 2003. 280 с.
50. Костюшко Ю. О. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту. Житомир, 2005. 263 с.
51. Седова І. В. Формування основ інформаційно-аналітичної культури бакалаврів економіки у вузі. Москва, 2012. 95 с.
52. Ісько В. В. Використання дистанційних технологій в умовах кредитно-модульної системи організації навчання у закладах вищої освіти. *Матер. наук. конф. проф.-викл. скл., наук. пр. і здобув. наук. ступ. за підсумк. наук.-досл. роботи за період 2017-2018 рр.* (16-17 травня 2019 р.): у 2-х т. Т. 2. Вінниця: Донецький нац. унт-т імені Василя Стуса. 2019. С.63-64. URL: <http://jpvs.donnu.edu.ua/article/view/7215>, (дата звернення 12.10.21).
53. Подоляк І. В. Упровадження дистанційної освіти під час вивчення дисциплін «Неврологія» і «Психіатрія та наркологія» у Волинському медичному інституті. *Інноваційна педагогіка*. 2021. С. 256-261.
54. Sadvakassova A., Kultan J., Schmidt P. Cloud technologies in education / *Global Scientific Conference on Management and Economics in Manufacturing*. Zvolen, Slovakia. Oct 05-06, 2017. P. 166–173.